



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



ÅGE PETERSEN

CLAUDIUS MADSEN

Soldat og journalist



NORDISK LITTERATUR FORLAG

CLAUDIUS MADSEN

ÅGE PETERSEN

CLAUDIUS MADSEN

Soldat og journalist



NORDISK LITTERATUR FORLAG

Odense 1963

Tidligere udkom af samme forfatter:

I TRANLYGTERNES SKÆR
Skildringer fra det gamle Middelfart
1962

HINDSGAUL
Herregården Hindsgauls historie
1963

Copyright
Nordisk Litteratur Forlag

Omslagets forside:
Soldat på vagt i skanserne ved Dybbøl
(Illustreret Tidende)

Printed in Denmark
Poul Østergaards Bogtrykkeri
Odense



Johan Christian Claudius Madsen
27. november 1825 - 12. juli 1906
Fotografi fra ca. 1870. (Middelfart byhistoriske arkiv)

Lad det kun storme, blot huset ei knækkes,
derpå det just kommer an!
Det kan jo hænde, at huset skal tækkes,
så tag da fat alle mand!
End murene stå — de er faste i grunden,
med slutsten fra Isted og Stolk —
der har den menigmand seiren vunden:
Fribåren blev da vort folk.

I kampen for Kongen og landet han blødte,
dengang, da rænker man spandt!
P l i g t e n i kampen ei fra sig han stødte:
R e t t e n til frihed han vandt!
Tænk kun på Daneværk og på Misunde!
Hvem stod på Dybbøl og skrev
— uden at helme og uden at blunde —
menigmands friborgerbrev?

Menigmands ret til at veie i laget
skal ubestrideligt stå —

(Af Claudius Madsens digt »Lykkeligt nytår«
i Middelfart Avis søndag den 1. januar 1888).

Forord

Den gamle kaptajn og redaktørs store fotografi hang på Middelfart Avis' redaktionskontor, da jeg i 1929 blev bydreng og siden typograflærling der. Han så bestemt ud, og det var som om det strenge blik fra fotografiet opfordrede til at få sit ærinde endt uden overflødig snak, og uden al for lang tids fordybelse i de avisstabler, der lå på skrivebordene. Vi så hinanden i øjnene mange gange. Siden læste jeg samtlige årgange af Claudius Madsens avis for at få kendskab til livet i 1800-tallets Middelfart. Men det var en skumringstime mange år efter, at jeg blev tilskyndet til at prøve at finde ud af, hvem han i grunden var. Det kom sådan, at et lille bundt breve faldt ud af en stor stak gamle papirer, som jeg var ved at gennemgå på Middelfart museum. Brevene var Claudius Madsens brevveksling med hjemmet under hans deltagelse i treårskrigen. Da jeg havde læst dem, havde jeg for første gang mødt mennesket bag fotografiet og avisen. Siden føjede mere sig til, og hvad jeg har udfundet, offentliggøres her. Forhåbentlig vil læseren give mig ret i, at Claudius Madsens livsskæbne var usædvanlig, thi han oplevede det folkelige røre omkring vor første grundlovs tilblivelse, han var med i treårskrigen og han oplevede det bitre nederlag i 1864. Siden var han med i provisorietidens politiske kampe, og han skabte en god og typisk provinsavis. Snart er han med, hvor danmarkshistorien skabes, og snart er han blandt de vigtigste rollehavende på lokalhistoriens

scene. Sine indtryk og meninger gav han udtryk for i avisen. Hans liv var soldatens og journalistens liv. Denne livsgerning var knyttet til provinsen, og dette er vel årsagen til, at den ikke før er søgt skildret. Det prøver jeg nu på, og jeg tilegner det beskedne værk mindet om Claudius Madsen — journalisten, som forsvarede sine meninger ikke alene i avisen, men også i to krige. For han var en journalist med meninger, og med sine meningers mod.

Den danmarkshistoriske baggrund for Claudius Madsens liv og levned er kun antydet. Den må man søge andet sted, og det samme gælder den lokalhistoriske baggrund, om hvilken jeg har skrevet i min bog »I Tranlygternes Skær«.

Bogens kilder er samtlige årgange af Middelfart Avis fra 1857 til 1898, desuden breve og andre arkivalier fra Det byhistoriske arkiv i Middelfart. Jeg takker Middelfart folkebibliotek for hjælp ved fremskaffelse af øvrig litteratur om Claudius Madsens tid, og min tak gælder også arkivar V. Tønnesen, der også til dette arbejde har ydet mig uvurderlig hjælp og opmuntring.

Men forudsætningen for bogens offentliggørelse er naturligvis, at forlagsboghandler C. H. Andersen, Nordisk Litteratur Forlag, påny har villet påtage sig den økonomiske risiko, så også denne bog kan udkomme uden støtte fra anden side.

A. P.

Læreår

Johan Christian Claudius Madsen blev født i København den 27. november 1825. Hans far var typograf, og selv fik han hurtigt et arbejde at udføre i trykkeriet. Han hentede manuskript og løb med korrekturaftertryk til tidens førende politikere, bl. a. Carl Ploug, Orla Lehmann, D. G. Monrad, H. N. Clausen og H. C. Ørsted. Det var under Christian den 8., som lod forordningen af 27. september 1799 administrere strengt af landets politimestre, som overvågede, at der ikke blev skrevet noget, der stred mod, hvad majestæten fandt forenelig med landets interesser. Den unge Madsen bragte de friske aftryk af artiklerne til politimester, etatsråd C. Reiersen, der var en streng herre. Han skrev enten på aftrykket: »Må trykkes«, eller også bad han Claudius Madsen hilse de herrer og sige, at de skulle høre nærmere fra ham. Det sidste betød, at bladet, hvori artiklen stod, ville blive beslaglagt. Når det skete, mødte på trykkeriet en udsending fra politiet, ledsaget af to »slaver« med fodlænke. Oplaget blev kørt bort på en trillebør, som de to straffefanger skiftedes til at køre. Fra 1838—1842 oplevede Claudius Madsen ofte sådanne foretelser, og de kom naturligvis til at præge hans indstilling. Blivende indtryk gjorde det også på ham, da han i 1842 besøgte Orla Lehmann, som sad i kastellet, fordi han på et møde på Falster havde gjort sig til talsmand for en fri forfatning. Claudius Madsen kom i lære på »Berlingske Tidende«, og da han var udlært, fik han plads som typograf på »Lollands-Posten« i Maribo, men han virkede og-

så som journalist, bl. a. skrev han mod det lokale toldvæsen, som ikke løste sine opgaver på rette vis. Avisens ejer interesserede sig ikke meget for avisen, så Claudius Madsen havde nok at gøre, når han både skulle sørge for det redaktionelle og det tekniske. Sjældent kom han udenfor en dør, og siden skrev han om den tid: »Kun enkelte aftener gik jeg udenfor min principals hus, hvor jeg efter den tids brug havde kost og logi, og jeg kom derfor kun sjældent på gæstgivergården, hvor jeg forøvrigt hurtigt blev færdig, thi hasardspillet florerede.«

Typografen bliver redaktør

Lørdag den 4. marts 1848, hen under aften, kom Claudius Madsen tilbage til avisen efter en tur i byen. Han så, det var galt fat med redaktøren, prokurator Larsen, som midt under en samtale med sin tekniske medarbejder faldt sammen. Claudius Madsen greb ham i sine arme, inden han faldt, men kunne iøvrigt intet udrette, redaktøren døde. Den 9. marts stod der i »Lollands-Posten«:

»For et æret publicum tilkjendegives, at Lollands-Posten, nu under hr. Fr. Wilh. Larsens ansvar, fremdeles udkommer tre gange om ugen og foreløbig under redaction af bogtrykkeriets factor, hr. C. Madsen. Bestillinger, der måtte indløbe til bogtrykkeriet, skulle fremdeles på det hurtigste og billigste blive udførte.«

Claudius Madsen var ikke nået den daværende myndighedsalder, så han kunne ikke overtage ansvaret for den lille fire-sidede avis' redaktion. Sjældent er en ny, ung redaktør tiltrådt under mere bevægede forhold. Begivenhederne i marts 1848, med hertugdømmernes oprør og den politiske uro, hidførte fra Frederik den 7. løftet om en fri forfatning. Den 23. marts samlede Claudius Madsen summen af de indløbne meddelelser i følgende opsats, der kort og fyndigt ridser situationen og dens konsekvenser op:

»Fra Rendsborg er ved privatbreve indløbet høist foruroligende efterretninger. Disse gåe ud på intet mindre, end at forsamlingen af slesvigske og holstenske stænderdeputerede i Rendsborg den 18. marts have declareret et selvstændigt af Danmark og dansk indflydelse uafhængigt Slesvig-Holsten, at der er indsat en provisorisk regering, og at garnisonen i fæstningen, navnlig de menige, have erklæret sig for Slesvig-Holsten! Dersom disse efterretninger ere sande (som der desværre er al grund til at antage), så er det OPRØR, og oprør må straffes med ild og sværd! Men straffen må ikke komme alene, den må ledsages af et ufravigeligt løfte om frie institutioner, om udvidet valgbarhed, associationsfrihed, pressefrihed, og Slesvig vil endnu ikke være tabt for Danmark!«

Vinkelhagen byttes med gevær

Den 29. marts holdtes i Maribo et af en borgerkomité indkaldt møde »for med hverandre at overveie og vedtage, hvad der her fra provinsen bør foretages for at værne om Danmark og det danske folks frihed og ære.« Forsamlingen, der talte over 1.000 deltagere, modtog med jubel oplæsningen af kongens proklamation af 28. marts. Byfoged Møller opfordrede de tilstedeværende til straks at begynde på værket ved at lade sig indskrive som frivillige til fædrelandets tjeneste. Der var to unge mænd, der straks gik op ad rådhusets trappe for hos byfogden at melde sig som frivillige. Den ene var Claudius Madsen, og han holdt ved, den anden unge mand sprang fra. Claudius Madsen bebrejdede senere sine jævnaldrende, at de holdt sig tilbage, men de svarede ham, at de nok ville slås for fædrelandet og mod tyskerne, men kun, hvis Lolland og Maribo blev angrebet! Med en smule foragt vendte Claudius Madsen derefter Maribo ryggen — hans navn stod sidste gang på avisen søndag den 9. april — og han rejste

til København, hvor han blev indrullet som riffelskytte ved 3. liniebataillons 4. kompagni som nr. 74.

Da Claudius Madsen i anledning af Middelfart Avis' 40 års jubilæum den 20. november 1897 så tilbage på denne begivenhed, så skrev han: »Den 11. april meldte jeg mig til major Blom på Sølvgades kaserne i Kjøbenhavn. Jeg blev strax fremstillet for min kompagnichef, kaptain Veldingh (som faldt året efter ved Frederits), og blev af våbenmesteren ført op på munderingskammeret, hvor jeg iførte mig den røde trøje! Min barndoms drøm var gået i opfyldelse: Jeg var bleven rigtig soldat og stod fra det øjeblik som menig ved 3die linie-infanteribataillons 4de kompagni nr. 74 (riffelskytte). Jeg havde nu ombyttet vinkeelhage og pen med riflen, og jeg følte mig med liv og sjæl som soldat.«

Efter uddannelsen blev Claudius Madsen sendt til fronten. I ti breve, som er bevaret i Middelfart byhistoriske arkiv, naturligvis har han skrevet flere, skildrer Claudius Madsen sine oplevelser i tiden fra 8. maj til 5. oktober 1849. Brevene er meget sirligt skrevne, ofte med et så levende indhold, at de fører den militære situation op til det øjeblik, hvor brevet sluttet. Skriften er naturligvis gotisk, og har sine steder været svær at tyde. Adressaten er i alle tilfælde: Herr typograph H. I. Madsen, adresseret herr bogtrykker I. L. Møller, Pilestræde nr. 105 i Kjøbenhavn.« I det følgende gengives brevene.

Episoden ved Gudsø

Fredericia, d. 8. mai, 49, morgen.

Mine kjære forældre!

Igår var en varm dag. — Jeg er rask og befinder mig

Billedtekst: Slaget ved Gudsø (samtidig tegning)



idag så godt, som det er muligt efter 24 timers anstrelgelser! . . . Iforgårs, d. 6., besatte vi den lille by Gudsø, som ligger i en dal, omtrent midt imellem Kolding og Snoghøi, vi bivouakerede under åben himmel og fik straks om morgenen den 7. underretning om, at der ventedes angreb i løbet af dagen. Bønderne i byen pakkede sammen og kørte næsten alle bort. Kl. 10—11 rykkede fjenden frem. Jeg fik befaling til med en halv snes mand at besætte det yderste hus i byen. Jeg gik da derud, indrettede skydehuller og baricaderede min lille fæstning så godt, jeg kunne. Nu kom fjenden tilsyne over højene ligeoverfor mig, og snart havde han besat et hus, som lå lidt ude på marken, og ilden åbnedes på begge sider. Jeg indså ingen fare for at blive i huset endnu, men da vor højre fløj blev trukket tilbage, så kom fjenden snart ned i selve byen på min højre side, og nu var jeg under en heftig krydsild, hvortil kom endnu, at fjenden kørte et batteri op ligefor mig på højen, som uafbrudt fyrede med granater for at brænde byen. Brandraketter blev nu skudt ind i min fæstning, men det lykkedes mig at slukke de første 5—6, der kom. Ilden blev heftigere og heftigere omkring mig, 2—3 gårde, 2 huse og møllen tæt ved mig stod i lue, og lidt efter var der ild i mit hus. Mine folk blev utålmodige, alle vore kammerater havde forladt byen, og nu ville også de afsted, jeg havde møie med at holde dem tilbage, jeg betydede dem, at kun døden ventede dem udenfor vort fattige hus. Jeg måtte tale hårdt til dem, for at få dem til at vente! Det måtte være så! Jeg holdt for meget af dem til at give dem lov til at løbe deres vej! Jeg ville have, at de skulle vente, indtil røgen af de brændende bygninger blev så stærk, at vi kunne gå usynlige igennem den! Tiden var lang — det varede omtrent 5 minutter!!! Endelig befalede jeg retirer, og nu strømmede vi ud i røgen og kom alle ud af huset og til vore kammerater, kun to mand var blevet sårede i benene. Da jeg kom til Fredericia i aftes, fandt jeg et hul og en tysk kugle i mit tornyster. Havde den

ramt 2 tommer længere nede, var jeg nu ikke her. Lev vel, lev vel! Jeg talte igår med Carl, da vi gik tilbage. Han var rask, og jeg håber det samme om ham endnu. Hils Abildtrup! En kjærlig hilsen til eder alle fra eders kjærligt hengivne søn Christian.

PS: Tydskerne gå idag og lure udenfor byen! Her må de gjerne komme!

Frelst af et tornyster

Fredericia, den 12. mai, 1849.

Mine kjære forældre og søstre!

Jeg har modtaget eders kjære brev af 6. ds., hvoraf jeg har den glæde at se, at I alle ere raske ligesom jeg. Jeg lovede i sidste brev, at ville skrive dagen efter, men jeg var med at følge 11 faldne kammerater til jorden, deraf var 7 af mit kompagni.

De var alle med i kampen den 7. ved Gudsø, og navnlig jeg var nær ved at blive lagt øde eller fangen. Jeg var den sidste, der forlod den brændende by, og kaptainen har igår nævnt mig og fire af de menige, som vare med mig, i sin rapport. . . Jeg håber, at Carl er i god behold i Fyen! Jeg talte med ham og St. Holmquist, da jeg kom op over bakkerne bag ved byen den 7., dengang havde bataillonnen endnu ikke været med, men det er nok muligt, at den under retraiten har måttet fægte, thi da var den bag ved os, da vi havde bortskudt alt vort krudt!

Tydskerne forfulgte os lige til Fredericia, og de ligger nu og laver skandser i uforstyrret ro uden at vi skyder på dem fra voldene, men jeg har hørt kommandanten sige, at forskandsningerne må gjerne gøres færdige, thi vi kan let jævne dem igjen. Batterierne i Fyen sendte senere på dagen sine bomber ud til dem, og man siger, at der igår er

eksploderet en bombe midt i et opkjørt feltbatteri og har ødelagt en del mennesker foruden 20 heste! Dog, det er vel løgn, som så meget andet! Man siger også, at fjenden er nede ved Horsens! Vi er kun 4 batailloner heri byen og 1. batteri (Marcussen) og jeg tænker, at hvis fjenden trænger på, så må vi enten blive fangne eller fare til himmels. Gud er med os — ingen af delene sker!!!

Jeg håber, at I har modtaget hilsener fra mig med landskabsmaler Weissmann, som er raist til Kjøbenhavn. Han skulle også levere eder et tydsk tornyster, som jeg hentede ved Rødding den 23. april, og en vante fra langfredag eller skærtorsdag i det sundevedske. Da Weissmann raiste den 6. mai, byttede vi tornystre, og det var heldigt, thi havde jeg haft den tydske på, så havde jeg fået kuglen midt i ryggen, da den tydske ikke hænger så langt ned, som den jeg nu har!

. . . . I kan tro, hvor jeg og mine kammerater så ud den 7. om aftenen! Alle vare sorte af krudt i ansigtet, især dem, der havde besat husene. Jeg troede, jeg var ren, indtil jeg så mig i et speil heri byen! Nu må jeg slutte mit brev med mange kjærlige hilsener til eder, tante Holm, Jette, Abildtrup, og beder eder alle leve vel og snart skrive til

eders kjærlige hengivne

Christian.

I fæstningen Fredericia

Udateret.

Mine kjære i hjemmet!

Jeg befinder mig vel og håber snart at høre det samme fra eder. . . .

Det blev dog ikke til noget i søndags, som man ventede! Tydskerne forholdt sig rolige, mens vi recognoserede en

miil nær ved Kolding, nu idag siger man dog, at fjenden har taget stilling ved Eltang, $1\frac{1}{4}$ miil nord for Kolding, og vore forposter står ved Erritsø, $\frac{1}{2}$ miil syd for Fredericia. . . . man venter med længsel efter, at fjenden skal komme her ind for at blive børstet af, men han kommer vistnok ikke, derimod siger man, at han vil besætte Vejle, dog troer jeg ikke, at han kan det uden at dække ryggen med rigstropper, og disse siger man jo ikke må betræde jydsk grund. Gud må vide, hvorledes det hænger sammen! Man siger her, at tyskerne har nægtet eksminister, amtmand Orla Lehmann at forlade dem, da han var kommen at besøge dem uden invitation. Hvad fanden ville han også på den galei! I kan tro, at vi har fine quarterer her i byen! Vi må, på enkelte nær, ligge i halm, hvor det vrimler med luus, rotter, muus og lopper, disse dyr fører heller aldrig krig om natten, hvorfor der er meget roligt om natten især! Mange familier har forladt byen, og de fleste begav sig til Fyen på første vink. Idag tror jeg, de gode folks frygt er alt for stor, thi det fjendtlige artilleri vil sikkert få megen møie med at ramme vore batterier, end-sige byen, med sine kugler. Der vil falde en del af de ædle slesvig-holstenere, før de kommer herind, thi alt ser ud til at kunne modstå en stor magt! Fjenden kan få leilighed til at blive af med sit store fædrelands sønner på mange måder, således kan nogle f. ex. blive skudt, andre druknede, alt efter behag, børn betale kun det halve for deres entre! Her kan blive knækket tyske helte og tysk overmod i stor mængde! Den brigade, som Carl står ved, har løst os af ved forposttjenesten, som ligger i Erritsø, hvorfra jeg kom. Det er en by, der er meget udspiist, høns og ænder bliver i en håndvending af med livet og kommer uden skånsel i gryderne. Jeg håber da snart at få brev fra eder og underretning, om I har modtaget mine sidste breve, det ene med 4 rigsdaler og det andet med 2 små tegninger af min ven landskabsmaler Weismann. Jeg må bede eder være forsigtige med disse sager, da jeg tror mig

overbevist om, at de er godt udført! Skriv nu snart, min hilsen til eder alle fra eders kjærlige hengivne søn

Christian.

Et udfald

Fredericia, søndagen den 14. mai, 1849.

Mine kjære forældre og søstre.

Jeg håber, at I alle ere vel og idag i dette skønne sommerveir nyde et lille måltid i det grønne, tænker på mig og ret snart skriver mig til!

Gid jeg måtte nyde den lykke at være hos eder i det kjære, skønne Sjælland!

Iaftes kl. 10 fik officerer og underofficerer den ordre at holde mandskabet parate til udrykning kl. 1 nat! Det var et udfald, som nåede at rive fjenden ud af sin søvn! Vi vare lette tilfods, thornystrene bleve i fæstningen.

Klokken blev 1, og vi rykkede i stilhed ud af byen på to kanter. 1. kmp. jægere, 2. forstrk. bat. og 11. bataillon ud af prindsens port med 11. bat. i spidsen, 1 forp. bat. og 2 kanoner i spidsen for 5. raf. bat. ud af kongens port! Vi listede! Ikke nogen hosten måtte finde sted!! Omtrent $\frac{2}{3}$ fjerdingvej fra byen stødte jeg med en troupe på 20 mand, der dannede eftersøgningspatrouille, på fjendtligt kavalleri, der havde feltvagt i en dal! Jeg må beklage, at mit mandskab, tværtimod instructionen fyrede for tidligt på fjenden, og dermed gav dem tid til at retirere. Der havde ellers været en god fangst! Alt kom nu i bevægelse. Jeg måtte efter given ordre trække mig tilbage til kolonnen, og snart udvikledes en levende ild fra fjendtlige vedetter. Fjendens feltvagt var imidlertid forskanset bag høie jordvolde, og vore to kanoner måtte frem og rydde dem bort! Vi avancerede nu igjen et stykke, men nu kom der store fjendtlige

masser ud af smuthullerne! Man siger, at 16.000 mand, som udgjør beleiringsarmeen, kom på benene for at smøre de 4—5000 små danske! Nu retirerede vi og fjenden forfulgte os. Store kanonkugler og granater svævede over vore hoveder, men gik Gud ske lov temmelig høit! Snart efter åbnedes der ild fra fæstningen mod det fjendtlige batteri og mod hans kolonner! 2—3 kanonbåde og batteriet på Striib hjalp til at ødelægge, og jeg tror nok, at fjendens tab ikke var så ringe. Mit kompagni fik ingen synderlig skade.

Lev nu vel og lad mig ikke vente for længe på brev fra eder. Hils tante Helen og Jette og sig hende, at jeg med længsel venter brev fra hende.

Lev vel, og gid dette brev må træffe eder alle med den samme kjærlighed, som gennemstrømmer mig.

Carl er i Fyen, så vidt jeg ved. Eders kjærlige søn

Christian.

En bøn om gode cigarer

Fredericia, den 28. mai, 1849.

Brevet forsynet med en på langs skreven linje:

»Den 29. mai — fjenden sender os adskillige bomber idag!«

Kjære forældre og søstre.

Jeg modtog i aftes eders kjære brev af 24. ds. og så deraf, at I alle ere ved godt helbred.

Den dag, I skrev, nemlig den 24., om natten sejlede jeg igjen til Fredericia og traf der Carl, som var kommet et par dage i forvejen. Han rejste imidlertid i dag tilbage til Fyen. Han er såvidt rask på det nær, at han har nogle dårlige fingre. Jeg har lidt ganske frygteligt af tandpine, angina og hovedpine. I Fyen lod jeg en mand probere med

en knibtang at tage en gal tand ud, men han brækkede den to gange itu! og pinen blev værre!

I dag har vi været til gudstjeneste under åben himmel, det var en smuk, højtidelig handling. Præsten stod bag en mængde trommer og havde et meget stort auditorium (11. batt., 1. forstærk. batt., 3. jægercorps, 2. forstrk. jægercorps, 4. forstrk. batt., artilleri og ingeniurer, i det hele 5—6000 mand) Vor bataillon havde sin store fane med, og jeg holdt min bataillonsfane, der flagrede i det skønne solskin, medens vi alle stode og lyttede med foldede hænder til den skønne tale! Det hele skal jeg fortælle eder om, når jeg kommer hjem, med pennen kan jeg det ikke.

Hermed sender jeg 4 rigsdaler til de omtalte støvler, som jeg håber bliver efter den facon, jeg har beskrevet i Jettes brev, thi ellers må I ikke sende mig dem, da jeg kun ønsker at få nogle, som ser godt ud og ere lette at marchere med.

Siden I har lovet at sende mig cigarer, så må jeg bede eder om at sende mig nogle, som ere *gode!* ellers vil jeg ingen have.

Nu vil jeg bede eder om at hilse tante, Jette og Milla og bede dem snart at skrive til mig!

Gid I må modtage dette brev sunde og glade!

Lev vel og være tusinde gange hilsede fra eders kærligt hengivne

Christian.

Orlov på Fyn

Båring i Fyen, den 5. juni, 1849.

Kjære forældre og søstre!

Tak for eders sidste brev. Om et par timer skal jeg tilbage til Fredericia! Carl er kommet derover i forgårs.

I de sidste dage har fjenden skudt på byen med granater og kugler, og forleden aften har de nok endogså for søgt en storm, som naturligvis blev afviist!

I kan ikke tro, hvor her er dejligt i Fyen! Alt er sommer! Den skønne sommer. Det er en af de bedste egne i Fyen. Her er en stor humleavl. Ethvert huus, nok så lille, har sin humlehaug! Hvor det ser smukt ud. De lange slanke stænger ere helt omslyngede af humleranker, hvis toppe nikker så varligt i den blide vind! Gid jeg ikke skulle til det kjedsommelige Fredericia, hvor alt er snavset og ser forfærdeligt ud. Vi soldater (jeg hører til den vilde horde, der bærer dette navn) er naturligvis muntre, og fører det barouqe liv, som standen giver anledning til! og ser ud, som om intet mangler os, undtagen vi mangler alt! Men ved den måde at leve på, bliver ånden snart floug. Bondekarlen, som sover, mens han er i Fyen, vågner først ved råbet: Du skal til Fredericia. Ak! Ak! han har glemte at nyde livet, mens han var i Fyen!!! Han går med åbne øjne i Fredericia, men er åndelig død! Intet fremmer dog umoralitet mere end krig!! . . . nå, lad nu den præken være endt!

Jeg håber, at I alle ere lige så raske, som jeg! og nyder sommerlivet på den bedste måde. Jeg sender eder hermed de 4 rigsdaler og håber snart at få mine fine støvler, som jeg glæder mig meget til. Hvis de ikke ere sendt bort, så læg, foruden de omtalte gode cigarer, også en rulle god, tynd skråtobak deri. Jeg har slået mig på tobak i det kolde forår, mens vi vare på Als og Sundeved og lå på marken om natten, medens det var frostvejr, da smagte en skrå fortræffeligt! Lev nu vel, jeg ved intet nyt at fortælle eder. Man siger, at fjenden igår har skudt på et *engelsk* dampskib ved Middelfart.

(Fredericia) den 7. juni.

Igår skød fjenden dygtigt herind i fæstningen og efter vore kanonbåde, det sidste uden held, hvorimod de ramte

enkelte bygninger og ramponerede disse. Lev vel og skriv snart! Gid jeg snart skulle til Fyen igjen eller hjem til Sjælland. Hils tante og Jette!

Farvel, eders
Christian.

En sur fynbo

Skrillinge ved Middelfart, den 15. juni 1849.

Kjære forældre og søstre!

Eders kjære brev af 10 .ds. har jeg modtaget iaftes, og er det mig en glæde deraf at se, at I alle ere raske.

Det forholder sig rigtig nok med de 3 rigsdaler i brevet, da jeg skrev brevet, havde jeg 4 rigsdaler og ventede ikke at have brug for nogle af dem, så på eengang måtte jeg dog til at give nogle penge ud og lukkede brevet op igjen for at tage den ene rigsbankseddél ud, imidlertid skal jeg med det første sende nogle flere til eder for at dække eders udgivter med mine støvler etc., som jeg glæder mig til at modtage en af de første dage.

Den 13. om natten forlode vi Fredericia og kom til nogle quarterer i Fyen, som jeg ikke før har været i. De vare for det meste dårligere, jeg har for første gang måttet rømme fra et quarter til det, jeg nu har, det jeg forlod var hos en gammel, gnaven og gjerrig skolemester! Han var så tynd, at han kunne krybe igjennem et synåleøie og så døv! Han var ikke af denne verden og vidste sikkert ikke, at vi skrev 1849. Han tilhørte paryktiden med alle dens fordomme. Jeg flyttede da fra ham efter at have sagt ham, at jeg var misfornøjet, han fik 4 menige i mit sted, og som jeg hører, skal de have det meget godt efter at jeg har lagt »reglementet« ud for skolemesteren om, hvad der tilkommer soldaten i quarteret. Den morgen, jeg kom, var jeg aldeles våd af regn og det var ikke muligt at

bevæge denne kalorius til at lave en kop kaffe eller varme lidt mælk. Op ad dagen kom kaptainen til mig at spørge om nogle papirer, og så spurgte han mig med det samme om, hvordan jeg havde det, jeg sagde det, og han påstod, at jeg ikke skulle »lade mig nøie«... Da han var gået, talte jeg da med skolemesteren om, hvad han egentlig troede om en soldat! Det vidste han meget godt — og dog vidste han det så dårligt. Han havde sikkert aldrig manglet vand eller brød eller et blødt leie. Man vidste vel, at vi kom fra den beleirede by, men han anede ikke, at vi der havde savnet søvn og ordentlig mad eller drikke i 8 nætter og dage, og måske vidste han det dog, men så kendte han ikke soldaten, når han troor, at han just er indrettet til at leve på den måde... Han kæmpede lidt med mig, og kørte under fægtningen en mængde gamle, forrustede kanoner fra krigen 1807 op imod mig! Men hele hans forråd fra den tid blev snart demoleret, og han måtte indrømme mig de fordele, der var stridens æble! Carl har jeg talt med i Fredericia, han har det godt! På mandag skal jeg atter dertil, og så håber jeg at træffe ham igjen.

Det glæder mig, at jeg nu snart kan vente mine støvler. En venlig hilsen til Alstrup med tak for hans brev.

Lev vel og skriv snart til eders kjærligt hengivne søn

Christian.

Jeg skal i dette øjeblik ud på en lysttur til den dejlige ø, Fænø, og glæder mig til at nyde en dejlig eftermiddag! Gid I på samme måde må nyde det skønne veir i Sjælland!!

Efter den 6. juli

Middelfart, den 10. juli 1849.

Kjære forældre og søstre!

Iaften kl. 11^{1/2} kom jeg fra Fredericia til Middelfart,

jeg talte med Carl i Fredericia, hvor hans bataillon stod opstillet for at sejle til Fyen. Han var rask ligesom jeg, men vi vare hinanden næsten ukjendelige, så solbrændte vare vi begge blevne af de sidste dages solskin. Fjenden er iaftes marcheret mod Fredericia igjen, man siger både nord og syd fra. Der tales om, at vi skulle til Als og der ophæve Sønderborgs beleiring med den samme energi, som Fredericias beleiring blev ophævet!

Man taler vel i min fødeby om vore flinke soldaters bedrift den mindeværdige 6. juli! Jeg veed jo nok, at de gode københavnere var noget lunkne med deres patriotisme, og at de rent har forglemt deres fædrelandskjærlighed fra ifjor! men jeg håber dog, at en sådan seir må bringe dem i begeistringens harnisk! og at denne begeistring vil afløses af de bedste følelser det er en københavner muligt at ofre de faldne gutter, der med deres blod beseglede deres uudslukkelige fædrelandskjærlighed!

Gid vi snart måtte få fred i landet! og fred i sindet og fred over alt! men hvorledes vil det så gå en soldat! mig! hvorledes skal jeg kunne stå stille på en plet en hel dag? Men man kan vel vænne sig dertil! Mennesket er jo et vanedyr!

Jeg sidder her i Middelfart og venter mit kompagni, som jeg har ordnet quarter til, men nu er klokken 3, og endnu er det ikke kommet, så det har vist fået ordre til at marchere en anden vej, og jeg må nok snart ud i landet for at søge dem op. Gud ved, hvor de ere marcherede hen! Efter sådan en sammentrængsel af næsten alle vore tropper, kan der let indløbe konfusion, og det er sikkert tilfældet for idag.

Iaftes sendtes flere fanger pr. dampskib fra Fredericia til Kjøbenhavn!

Vi måtte inat brænde en mængde tømmer, som fjenden

Billedtekst: Udfaldet fra Fredericia, den 6. juli 1849



havde liggende ved sin ammunitionsark, for at det ikke skulle falde i hans hænder, når han trænger frem igjen!

Nu har jeg mine folk isigte! Om en halv times tid kan de omtrent være her.

Derfor nu et kjærligt levvel til eder alle!

Hils tante, Jette og Milla og bed dem om snart at skrive.

Lev vel! og hilsen fra eders kjærligst hengivne søn

Christian.

Dyrtid i Middelfart

Middelfart, den 14. juli, 1849.

Kjære forældre og søstre!

Tak for eders kjære brev af 10 ds. Jeg ser deraf, at I har fået underretning om, at både Carl og jeg ere raske og uskadte komne fra den farlige affaire.

I skriver, at I har været på Frederiksborg! Gid jeg også havde været der. I sommer kommer jeg vist næppe dertil, men næste sommer, så håber jeg, med Guds hjælp at det skal ske.

Det er skrækkeligt dyrt at leve her i Middelfart, og jeg ser mig derfor endnu ikke i stand til at sende eder de penge, som endnu resterer på eders hafte udgivter, men jeg håber dog snart at kunne sende eder nogle, også skulle det glæde mig at kunne sende eder lidt aparte til at fæste ny huusleilighed for! Gudskelov at I skal flytte, og jeg håber da at træffe eder i en mere menneskelig gade, når jeg kommer hjem engang.

Forleden var jeg i Over-Mølle, og I kan een af de første dage vente af få det omskrevne tøj med en skipper fra Bogense, det bliver sendt til tante Holm og består af en kasse med mit tøj og et tydsk gevær.

I tornysteret er der en tydsk kappe og et par blå buk-

ser, som tilhører min kommandersergent, og han lader det hente hos Holm. De øvrige sager må I gjemme, til jeg kommer hjem!

Jeg har ikke talt med Carl, siden jeg forlod Fredericia den 9. juli, så jeg veed ikke, om han har fået sit tørklæde.

Lev nu vel og hils alle fra mig.

Selv får I tusinde hilsener fra eders kjærlige søn og broder

Christian.

Fødselsdagshilsen

Til
min kjære moder

den 5. oktober, 1849.

Det er mig en kjær pligt idag at fremføre mine hjerteligste ønsker om, at du ret ofte må være glad og sund på den 5. oktober.

Med det samme kan jeg glæde dig med, at Carl om få dag kan ventes hertil, som indlagte brev udviser.

Nu et hjerteligt levvel og ønske om sundhed og lykke alle dage.

Din kjærlige søn
Christian.

Landsoldaten på valsen

Efter krigen gjorde Claudius Madsen et par års garnisonstjeneste i Flensborg. I foråret 1852 blev han stillet overfor valget: Enten at indtræde i hærens linje som yngst sekondløjtnant eller stilles til rådighed med halv sold. Han valgte det sidste. Hos daværende krigsminister Hansen fik

han først et, siden to års rejsetilladelse til udlandet. I disse to år rejste Claudius Madsen til fods gennem Prøjsen, Bøhmen og Bayern til Regensburg, hvorfra han på Donau sejlede gennem Østrig og Ungarn til de daværende tyrkiske fyrstedømmer på Balkan. Derfra vendte han tilbage til Wien, hvor han fik plads på et stort »kunstrykkeri«, »Keck & Pierer«, i Leopoldstad. Nu havde han igen vinkelhagen og pennen. Han kom til at bo sammen med medicinsk og kirurgisk kandidat Franz Sinnhuber, der igen førte ham sammen med studenterkammerater fra næsten alle egne af det østrig-ungarske monarki. Franz Sinnhuber var et sproggeni, som på få måneder lærte dansk samtidig med, at han underviste Claudius Madsen både i slaviske og romanske sprog.

Claudius Madsens journalistiske virksomhed indskrænkede sig til at omfatte en artikel om de nordiske lande i værket »Die Staaten Europas«. Til eget brug, og til fornøjelse for bekendte og familie, skrev han desuden en dagbog, som han selv illustrerede med tegninger, og omfattende skildringer, dels fra et længere ophold i Berlin og dels fra opholdet i Wien. Disse dagbøger er lykkeligvis bevaret i Middelfart byhistoriske arkiv. Claudius Madsen kalder sig her »Den afskedigede landsknægt«. I forsommeren 1853 brød Claudius Madsen op fra Wien i selskab med Th. Lichtenberg (senere kaptajn og grosserer i København). Turen gik over Semmeringer-alperne til Trieste og derefter over Venedig gennem Italien og Schweits og senere langs Rhinen og hjem. Kort efter hjemkomsten fik Claudius Madsen stilling på Vejle Amts Avis, hvor han blev til han i 1857 blev bladudgiver i Middelfart.

Avisen startes

Fra sine orlovsrejser under treårskrigen var Claudius Madsen ikke ganske ukendt med Middelfart og egnen deromkring. Muligt har dens skønhed forledt ham til at tro, at naturens smilende venlighed også havde smittet af på borgerne. Deri tog han nu fejl. Til middelfarternes undskyldning med hensyn til sympati for et bogtrykkeri og en avis tjener dog, at de havde gjort dårlige erfaringer i den retning. I 1854 havde en bogtrykker Berg etableret et trykkeri i byen og derfra udsendt en avis. Den var lovet 2 gange om ugen, men mellemrummene i udsendelserne var blevet stedse længere, og til sidst hørte den helt op med at komme. Berg forlod byen efterladende en gæld. Hans trykkeri blev solgt og spredt for alle vinde. Endnu i 1870'erne kunne man rundt omkring på lofterne i Middelfart finde typer fra dette byens første trykkeri.

Claudius Madsen havde ikke selv nogen kapital. Hans familie var fattig. Faderen var død som ung, og hans moder ernærede sig bl. a. som vågekone i København. Hun vågede under den uhyggelige koleraepidemi. Soldaterlivet og de følgende år på vandring i Europa, havde ikke øget Claudius Madsens økonomiske formåen, men han havde gode venner. To venner i København lånte ham en del, desuden lånte han penge i Hamborg og fra sin garnisons-tid i Flensborg, hvor Claudius Madsen var en livsglad ung løjtnant, havde han knyttet inderlige forbindelser med et ægtepar — de var for mig mere fader og moder, end mine

rigtige forældre kunne være, skrev han senere — og de føjede resten af den fornødne kapital til. Det drejede sig om 3—400 rigsdaler ialt. Den tidligere middelfart-bogtrykker, Berg, forsøgte nu at sælge sit avisprivilegium til Claudius Madsen, men denne afslog, og søgte i stedet selv et privilegium, som han fik. Det var hen på sommeren 1857, at Claudius Madsen havde tingene i orden, men han ville ikke starte om sommeren, hvor folk erfaringsmæssigt ikke læste aviser, og han ventede derfor til hen i november måned. Forberedelserne begyndte dog allerede i juli med at søge efter lokaler. Man var ikke særlig ivrige efter at kontrahere med den nye mand. I hvert fald blev det overalt betydet ham, at kredit kunne der ikke blive tale om. Dog meldte sadelmager Kåber sig og foreslog trykkeriet indrettet i sit værksted, der lå i Algade. Det var meget brøstfældigt, hvortil kom, at masser af rotter holdt til der. De kom fra slagtermester Heimann Cohns virksomhed på den ene side og købmand Millian Meyers pakhus på den anden, hvor der blev opbevaret gamle ben og klude, som Meyer handlede med. Claudius Madsen var bange for, at rotterne for ofte ville æde trykkemaskinernes farvevalser. Det eneste sted, der var egnet, og hvor Claudius Madsen kunne betale den forlangte leje, var i et gammelt hus på hjørnet af Knorregade og Kongebrovej. Her installerede Claudius Madsen sig med sin familie, mens han i spænding ventede på trykkerimaterialets ankomst. Da maskinen kom, var der sket brud på dens materiale. Fru Madsen og tjenestepigen blev sat til at arbejde med den søndrede presse, mens Claudius Madsen sled med avisens redaktion og opsætning. Det var på de tider skik, at trykkeren fik leveret både snaps og øl. Snapsen var til at kvikke trykkeren op med, øllet skulle hældes på valserne, så de blev smidige og kunne »rive« farven på den rigtige måde. Hverken fru Madsen eller tjenestepigen

Billedtekst: Forsiden af det første nummer af Middelfart Avis

eller

Middelfart Avis

for Politik, Handel og Bekjendtgjørelser.

Udgaaer 3 Gange ugentlig.

Fredagen den 20. November 1857.

Pris her: 1 Rb. Doartalet

Det det første Nr. af vort Blad forlader Pressen, henvende vi os til dets Læsere med Bøn om Overbærenhed og Velvilje.

Vi fordrifte os ikke til at sige, at „et længe søst Savn“ er afsjulpet derved, at „Middelfart Avis“ forøger Provindsavisernes Tal, men da vi fra flere Sider have modtaget Forsikringer om, at et eget Organ for Byen og de tilgrændsende Herreder ofte har været ønsket, saa tør vi haabe, at vort Fortagende, om ikke srag, saa dog efterhaanden, vil kunne dække de med samme forbundne betydelige Udgifter.

Det er naturligt, at man, idetmindste i Begyndelsen, ikke tør stille store Fordringer til et Localsblad, der kun langsomt og gradvís kan vente at opnaae den tilsigtede Betydning. Og vi maae paaalde Publicums Opmærksomhed og Overbærenhed for at fæste det i dets Ungdom. Svad vi til Gjenliggende love vort Publicum, er Frib og Umhyggelighed i Redaktionen, seeste at holde os til Sagen og kun opdtningen give Plads for Inferater, der søstres af personligt Rio.

For at give Bladet sin locale Interesse og efterhaanden gjøre det til et Organ for hvad der rører sig i vor Kreds, bede vi om Bistand af Mænd, som interessere sig for vort Fortagende; passende Bidrag modtages gjerne og vilde, om forlanges, blive honorerede. Det er en Selvfølge, at den strengeste Discretion vil blive overholdt af

Redaktionen.

Abonnement modtages paa Bladets Contoir i Middelfart. For andre Steder tegner man sig paa det nærmeste Postcontoir eller Brevsamlingstøst. — Te almindelige Dage, Bladet udkommer, ere: **Mandag, Onsdag og Fredag**, samt (fra næstkomende Søndag) det bebudede Folgebud „**Søndagsvennen**“ hver **Søndag**. — For den tilbageværende Deel af indværende Doartalet er Abonnementsprisen 3 Rb.

Fædrelandet.

Middelfart, d. 20. Noobr 1857. Det gleder os at kunne meddele, at vort Telegraphanlæg nu er taarbit fremmet, at Forbindelsen med Statstelegraphen om kort Tid kan ventes fuldstødt og overgivet til Afbøgtelse for det corresponderende Publicum. Linien Middelfart—Alsens vil allerede i

Udøet af næste Uge kunne tages i Brug. Det er et heldigt Arrangement, at Stationen er i selve Bygningen, hvor Postcontoiret er; enkelte Byer have ved Anlægget af Statstelegraphen haadt det Uheld, at Stationen er bleven lagt udenfor Byen; som et Exempel herpaa kunne vi nævne Beile, hvor en stor Deel af Byens Høndende have en lille Rejse ud til Stationen. — Da Estraaen, der er bestemt til at skulle nedlægges fra Kongebroen til Snoghoj, isølge Sigende, allerede er indtruffen til Rjøbenhavn, og da Traaden fra Snoghoj til Fredericia alt er opspændt, vil hele Linien være fuldstødt srag eiter at den er ankommen hertil; Nedlægningen vil i gunstigt Veir kun medtage en Dagstid. Da Staten, som bekendt, besøfter Estraaen, vil der rimeligvis ogsaa i Snoghoj blive oprettet en Station, hvilket sandtødes vil medføre, at Postvesenets optiske Telegrapher nedlægges; der er idetmindste givet Ordre fra Telegraphidirectøren til ved Anlægget at tage saadanne Henhu, som kunne lette Oprettelsen af en Station der ieds, og der er i samme Anledning plet Underhandling mellem Generalidirectøren og Communien om, mod en passende Godtgjørelse, at besordre Postvesenets Drecker herfra Stationen. — Hele Linien, der er anlagt af d'Her Capt. v. Jagd og Lieut. v. Krøyer, isølge Contract med Fortifikante, har kostet ialt 11,000 Rb., hvoraaf Alsens Commune udbrøder 7,000 og Middelfart 4,000 Rb.; for vor Byes Vedkommende er Halvdelen allerede betalt, Resten skal betales, naar hele Linien tages i Brug. Anlægget er udført med en Hurtighed, der berer Lidne om, isle alene at Forretagenbet er privat, men at ogsaa de Mænd, til hvem Hvervet har været overdraget, have været virksomme. Isølge en Paktus i Contracten skalde Linien nemlig først være færdig 6 Maanedere efter Concessionens Udbiøgtigelse, men da den først indtraf for ca 3 Uger siden, saa vilde vi let have kunnet komme et godt Stød ind i Anno 58 inden vi havde opnaaet en tilsvarende Forbindelse med den øvrige civiliserede Verden.

Alsens, d. 15de Noobr. (Byens A) Efter forudaaet Indbydelse afholdtes igaar Afsted et Fælle: møde af Byens Communalbestyrelse og Telegraphanlæggets hervedværende Actie-Giere, for i Dørensøttum: nelse med de vedtagne Statuter, bl A at vøkie en fremtidig Bøityrelse for Telegraphanlægget. Til Vedfemmer af denne Bøityrelse valgtes: paa Communalbestyrelsens Vegne: Nøedat Chr. Rarup, og af Actie-Gierne: Rjøbmand P Raa p.

Efter Forhøende er der i Lørdags afsendt fra Rjøbenhavn til Danmarks Representanter ved de fremmede Høfter en udlørlig Memoire, der gjendbri: ver de i den holløndiske Støndestøftømtlings Rø: tæntfning øvstillede Kløger over en formentlig finant: sel Pragrovation af Høttudstømtet. (Dg)

fik snaps, og valserne ej heller øl, det var der ikke råd til. Natten til den 20. november 1857 lykkedes det at færdiggøre det første nummer af »Lille Belts Tidende eller Middelfart Avis for Politik, Handel og Bekjendtgjørelser«. Da trykningen var slut, begav tjenestepigen sig ud i byen med 20 aviser, som skulle fordeles her, mens resten af oplaget, ligeledes 20 eksemplarer, blev leveret til de gående poster, der bragte dem ud i oplandet.

I det første nummer, det var på fire sider med to spalter på hver, skrev Claudius Madsen til indledning:

»Idet det første nr. af vort blad forlader pressen, henvende vi os til dets læsere med bøn om overbærenhed og velvillie. Vi fordriste os ikke til at sige, at »et længe følt savn« er afhjulpet derved, at »Middelfart Avis« forøge provinsavisernes tal, men da vi fra flere sider have modtaget forsikring om, at et eget organ for byen og de tilgrænsende herreder ofte har været ønsket, så tør vi håbe, at vort foretagende, om ikke strax, så dog efterhånden, vil kunne dække de med samme forbundne betydelige udgivter.

Det er naturligt, at man, idetmindste i begyndelsen, ikke tør stille store fordringer til et localblad, der kun langsomt og gradviist kan vente at opnå den tilsigtede betydning. Og vi må påkalde publikums opmærksomhed og overbærenhed for at støtte det i dets ungdom. Hvad vi til gjengæld love vort publicum, er flid og omhyggelighed i redactionen, stedse at holde os til sagen og kun nødtvungen give plads for inserater, der fostres af personligt kiv. For at give bladet sin locale interesse og efterhånden gjøre det til et organ for hvad der rører sig i vor kreds, bede vi om bistand af mænd, som interesserer sig for vort foretagende, passende bidrag modtages gjerne og ville, om forlanges, blive honorerede. Det er en selvfølge, at den strenge discretion vil blive overholdt af

Redactionen.«

Da avisen fejrede sit 25 års jubilæum skrev Claudius Madsen: »Enhver vil kunne forstå, at når jeg oplyser, at bladet begyndte sit første fjerdingår, den første årgang med 40 holdere, så var det småt. Bladets sætning, trykning, papir o. s. v. måtte for hvert nummer ansættes til mindst 11 kr., altså i et fjerdingår lig med omtr. 400 kr., og når der så indkom kun 40×2 kr. = 80 kr., så ville det være blevet et uhyggeligt stort tab, dersom der ikke var indkommet noget ved bekendtgjørelser.« Det gjorde der, heldigvis.

Uagtet holdernes antal steg med nytåret 1858, da man havde set, der var alvor i foretagendet, så var forholdene dog vanskelige. Læselysten var ikke stor, mange kunne ikke læse, og den tid, der var til den slags sysler, var ikke lang, thi arbejdet optog folks tid. Når mørkningen indfandt sig, og arbejdet standsede, samledes naboer og bekendte udenfor dørene for at drøfte dagens begivenheder. Skulle et eller andet forkyndes for borgerne, blev byens trommeslager benyttet. Kun langsomt krøb oplaget i vejret, da krigen kom i 1864, var det oppe på 200 eksemplarer, og udkom normalt fire gange ugentligt, men der blev ofte udsendt ekstranumre eller løbesedler.

Det øgede holdertal til årsskiftet 1858, gjorde dog ud-sigterne lidt lysere, og Claudius Madsen kunne engagere en ældre, lidt affældig, typograf til at hjælpe sig. Claudius Madsen kunne ikke fortsat blive i ejendommen på hjørnet af Knorregade og Kongebrovej, så han søgte og fik bolig i »Kompagnigården«, det nuværende »Højskolehjem«, over hvis jorder Nygade var ført. Der var i gadens vestlige side bygget et nyt, lavt hus, hvis sydlige halvdel Claudius Madsen lejede af tømrermester N. Jørgensen og kæmner Edsberg. Bogtrykkeriet placeredes oppe under taget, mens kontor og bolig indrettedes nedenunder. Der var meget trange pladsforhold, men det gik dog nogle år, takket være redaktørens slid. Den optrækkende krig og hele den økonomiske og folkelige udvikling gjorde det mere alminde-

ligt at holde avis, og bekendtgørelsernes antal øgedes vel af de samme grunde. Claudius Madsen begyndte at nedbringe sin gæld, det økonomiske grundlag begyndte at tegne sig rimeligt.

Så kom den 1. december 1863. Der lå en indkaldelsesordre til Claudius Madsen.

I avisen skrev Claudius Madsen: »Da jeg idag — sandsynlig for længere tid — forlader mit hjem, vil redaktionen af nærværende blad fra imorgen blive overtaget af hr. lærer B. Joh. Jensen.

Idet jeg anmelder dette for avisens ærede venner og læsere, beder jeg Dem bevare den velvillie for det lille blad, som man ved så mange leiligheder har givet dets udgiver så glædelige og opmuntrende beviser på. Er det gået godt med mit foretagende, og har det været mig en lyst og glæde at arbeide, da er det tilvisse ene bladets venner og velyndere, som jeg skylder takken derfor.

Jeg er nu, på grund af indkaldelse til uopholdeligt møde ved hæren, nødsaget til »med døren i hånden« at tage afsked med Dem, og når jeg i dette øieblik byder Dem alle mit hjertelige levvel, skeer det med ønsket om, at De venlig ville bevare mig i en krog af Deres erindring indtil vi atter mødes. — Det er min skønne lod at skulle som soldat værne om fædrelandet, og jeg ved, at om eet ere vi alle enige, det ene:

Alt for fædrelandet!

Middelfart, den 4de decbr. 1863.

Claudius Madsen,
premierlieutnant i 3die inf.-regiment.

Smålighed var også den gang et udbredt fænomen i den lille by. Det fik efterfølgeren straks at føle, man mærker det i de linjer, hvormed han præsenterer sig for avisens læsere: »Jeg har dobbelt grund til at bede de ærede læsere om overbærelse med mig og undskyldning, fordi

jeg, som bekjendt, kun kan virke i redactionens tjeneste med begrændset tid og kræfter. Skolen er min første og vigtigste gjerning, og at dette også skal vedblive for fremtiden, tør jeg sikkert indestå dem for, der, som jeg godt veed, allerede frit og lydeligt have ytret deres mishag over, at jeg har påtaget mig dette arbejde, og derved »nødes til at forsømme skolen«.

Igen ved armeen

Claudius Madsen meldte sig dagen efter i Kastellet i København, hvor regimentchefen henviste ham til chefen for 3. regiments 5. kompagni. Adressen var Vingårdsstræde, og manden var kaptajn L. C. Svane. Svane var ikke nogen sædvanlig mand. Fra sit 12. år havde han været soldat, for han begyndte i den alder på landkadetakademiet. I treårskrigen havde Svane udmærket sig i en sådan grad, at han fik ridderkorset af Frederik den 7.'s hånd. En duel med en slesvig-holstener, som havde hånet kongen, tvang Svane til at søge sin afsked. Han rejste så Europa rundt. I 1859 er han i Sardinien som den eneste danske frivillige. Svane deltog bl. a. i slagene ved Palestro og Solferino som menig bersagliere. Fra krigsskuepladsen sendte han korrespondancer til Berlingske Tidende. Når hans blæk slap op, skrev han brevene med en blanding af rødvin og krudt, og han brugte sit tornyster som skrivebord. Claudius Madsen var i stand til at drøfte forholdene i det øvre Italien med sin nye kaptajn, thi han havde selv været i de egne i 1853. Svane havde fået en italiensk og en fransk sølvmedaille for sin krigstjeneste, og var vendt hjem for at indtræde i den danske hær, som havde brug for befalingsmænd. Svane, der fra sin italienske tid bar tilnavnet Garibaldi, var en streng kompagnichef, som lod sine folk drage ud på øvelser og eksercits, mens andre kompagnier tog det mere roligt. Svane og Claudius Madsen sluttede sig nært til hinanden. Kaptajnen var tilfreds med sin premierløjtnant, der aldrig klagede over, at tje-

nesten var for streng. Andre afdelingers officerer trak på smilebåndet, når de så Svanes kompagni stille i kasernegården til udrykning, uanset vintervejret, men der var ingen i selve kompagniet, som turde mukke, og da kompagnichefen altid selv var i spidsen, blev der et godt forhold mellem alle. Troligt nok har Claudius Madsen med sit mere besindige gemyt virket noget dæmpende på den meget ivrige kompagnichef. Midt i december blev regimentet sejlet fra Korsør til Egernførde. Det kom i kantonnement i egnen omkring Arnæs og Kappel, senere blev det trukket mod sydvest og fik kvarter på hertug Carls gods »Roest«.

Den 13. januar står den første af Claudius Madsens korrespondancer at læse i Middelfart Avis. Men ikke blot brevene skrev han. Han førte også en del af bladets regnskaber. Endnu i skandserne i Mysunde havde han bladets regnskabsbøger hos sig. De lå blandt hans linned i kufferten, som enhver officer havde plads til på kompagniets bagagevogn. Naturligvis måtte han så klare sig med mindre linned, men han var fra tidligere vant til at klare sig med lidt. Efter tilbagetoget til Dybbøl kunne han dog ikke klare bogføringen og korrespondancen. I det følgende gives Claudius Madsens korrespondancer fra krigen i 1864. De taler for sig selv om den stemning, som beherskede ham, spændende fra krigsbegyndelsens forventning om en gentagelse af treårskrigen til den bitre nederlagsstemning efter tilbagetoget fra Danevirke. Claudius Madsen var formentlig den eneste danske dagbladsredaktør, der deltog i krigen, og som røgtede hvervet som sit blads korrespondent.

Ved Danevirke

Onsdag den 13. januar:

Af et brev fra hæren. . . . Fra mit kjære hjem modtog

jeg i dette øieblik et brev, hvoraf jeg seer, at alt er godt og vel — ikke blot i den snævre kreds, jeg nærmest tænker på, men også i den større kreds, i hvilken jeg tæller så mange venner. Jeg seer — og jeg glæder mig så inderligt derover — at man er ved godt mod og trygt slår sin lid til Jens på Danevirke. Da jeg havde læst brevet, fik jeg uvilkårlig lyst til at meddele en større kreds af mine venner, hvorledes soldaterne leve, meddele lidt om hvorledes Jens fra anno 64 befinder sig på Danevirke. Jeg må imidlertid her strax bemærke, at jeg anseer det for stridende ikke alene mod min pligt, men imod al fornuft, at meddele nogetsomhelst om vor stilling, vore forskandsninger o.s.v. Hvad jeg agter at nedskrive, gjælder, som sagt, kun, hvorledes Jens har det hernede ved det søndre led af Danmarks have.

Da vi fra alle landets kanter samledes for at ruste os mod vore mægtige og overmodige fjender, mærkede man strax, at det var ikke Jens fra anno 48. De 13—14 år, som ligge imellem da og nu, have på det nærmeste været en dvalens tid. Den dansk tyske strid har været ført på en så langtrukken og kjedsommelig pennefeide, at den vel skikede sig til at gjøre folk trygge, til at dysse dem i dvale. Exekutionsspøgelset var så ofte sunket i jorden, at mange måtte tro, det aldrig kunde blive til et legeme med kjød og blod. Det blev dog alvor og det netop på en tid, hvor enhver dansk var betagen af den inderligste sorg over vor elskede konges død!

Hvad under da, at folkets sønner, soldaterne, vare noget langsomme med at fatte det alvorfulde i fædrelandets stilling. Først da Holsteen besattes af de sachsiske friskarer — jeg kalder med fortsæt de sachsiske tropper således, thi deres opførsel og ganske eiendommelige opfattelse af deres opgave som udsendinge fra det stor-tyske »beskyttelsesforbund«, er aldeles uværdig for soldater, —

Billedtekst: På post ved Danevirke (Illustreret Tidende, 1864)



først da begyndte livet, bevidstheden at vågne. Dolzigerprindsens frække optræden bidrog vel også noget til at vække, endskjønt man i almindelighed bekymrer sig grumme lidt om ham og hans opråb under sin aldeles utiladelige nærværelse i Holsteen. Under vore bevægelser hernede har jeg derfor nu begyndt at gjenkende vore gamle, brave, modige Jenser, og kongens nærværelse i Mysunde, hs. majestæts derfra udsendte kundgjørelse til tropperne, samt hs. majestæts løfte om snart at samles med hele hæren, har gjort et særdeles godt indtryk på soldaterne. — Idag, den 7de januar, rykkede vi ud af vore kvarterer for til øvelse at indtage den stilling, hvori vi synes at være bestemte til en af dagene at sende Tydsklands hære den første hilsen. På veien sluttede vi kreds om vore førere, compagnicommandeuren oplæste kundgjørelsen under soldaternes almindelige opmærksomhed, og jeg er overbeviist om, at enhver hjerteligt sluttede sig til kongens ord:

*Vort løsen være:
Fædrelandets ære!*

Da vi droge mod syd til vor stilling, istemte vi den tappre landsoldat, og jeg hørte soldaterne syngte:

*»Og kommer jeg ei hjem til min gamle faer og moer,
Kong Christian vil trøste dem med disse hersens ord«
o.s.v.*

I korte træk har jeg her forsøgt at skildre, hvorledes vi have det med hensyn til den indre varme: Følelsen for vor gode sag, med hensyn til den ydre varme må jeg tilstå, at der er meget tilbage at ønske. Vorherre lader det i denne tid fryse temmelig hårdt for de små Jenser, men hvad kunne de ikke døie? Den udmærkede beklædning, som hæren er forsynet med, beskytter godt, men nætterne ere kolde, lader og stalde ikke tætte nok, og soldaterne ere endnu for uvante med vinter-feltlivet til, at de forstå at lægge sig så tæt sammen i halmen, at de opnår den store

fordeel, som den gjensidige varme giver. Det kommer! og hver dag mærker jeg gode forandringer, thi medens man i de første dage såe dem purre ud kl. 4—5 om morgenen, og på grund af kulden søge våningshusenes folkestuer og gange, hvor de trampede med fødderne og bankede med hænderne, så begynder man nu at blive liggende en eller et par timer længere.

Det var altså natten, den koldeste og ugunstigste tid for soldaten under et vinterfelttog, hvor det, for at udrykning kan skee hurtigst muligt, er nødvendigt, at vi ligge så samlede som muligt. Vi ligge for øieblikket i nærheden af Egernfjord, fornemmelig på denne egns store gårde, der hver have en indkvartering af mellem 50 og 100 mand, ikke sjældent endnu flere. Af kvarterværten modtager enhver soldat, så længe naturalforpleining ikke leveres, hver dag et måltid varm mad, afvexlende suppe, ærter, kål o.s.v. med tilhørende 16 lod flæsk eller 20 lod kjød, hvorfor staten godtgjør værten 12 sk. pr. mand. Morgen og aften får hver mand en kop kaffe eller thee, som soldaten selv betaler af sin lønning, sædvanligvis med 2 sk. Udenfor måltiderne tilbringes dagen med felttjenesteøvelser eller skandsearbejde, og om aftenen samles soldaterne i folkestuerne, hvor de fordrive tiden med samtale, sang eller et slag kort. — Øvelserne om dagen ere en leg, skandsearbejdet er derimod lidt hårdt — jorden er hård at komme igjennem! Frosten er allerede trængt langt ned i den, og der skal stærke arme til at svinge hakkerne så eftertrykkeligt, at jorden løsner sig, så den kan behandles med spade og skovl. Det er imidlertid et smukt syn, og det vækker gamle minder, at see 3—400 raske sjællændere i sribede nattrøier eller hvide skjorteærmer ifærd med at læmpe en skandse og »hægte leddet ilave«, netop således må det have seet ud, da for omtrent 1000 år siden gamle Danevirke vold blev bygget! Tider og slægter ere skiftede, men endnu er det mod den samme rovbegjærlige fjende, vor sydlige nabo, vi bygge vold og stå på vagt!

Gid det dennegang må lykkes at vise ham hjem, så vore efterkommere kunne leve i fred bag volden! — —

Da en af vore soldater forleden på skandsearbeidet svingede drabelige slag med hakken for at løsne jorden, hørte jeg ham yttre: »Dersom tydskens pande var så hård, så måtte jeg nok ligeså gjerne opgive det, — men«, tilføiede han med overbevisning: »det veed vi jo nok, at den ikke er!« — — Og hermed farvel for denne gang!

Soldatens muntre liv

Onsdag den 27. januar:

Fra venstre fløi. (Den strækker sig fra Egernfjord til udfor Slesvig, der begynder midten (centrum), som når indtil omtrent udfor Hollingsted, fra dette sted og til Frederiksstad må benævnes højre fløi). — Jeg har været på »extratour«, som varede i 4 dage, og der er derfor hengået nogle dage, i hvilke De, hr. redacteur! ikke har fået noget brev fra mig. Jeg er nu gudskelov vendt tilbage til min afdeling, som jeg meget nødig vilde være borte fra i de tider, der nu synes at komme, og som jeg derfor har længtes efter i det par dage, jeg var borte. På min extratour kom jeg til byen Slesvig, der frembyder et særdeles broget billede af alle våbenarters uniformer, af civilklædte folk seer man derimod kun få — de ere naturligvis også forsvindende ligeoverfor en besætning af 12.000 mand, som byen sikkert har, foruden den mængde fra andre steder, som forretninger daglig bringe dertil. Jeg måtte naturligviis kaste et blik indad døren hos den meget omtalte md. Eselbach — hendes beværtning er stærkt besøgt, men skal dog til dagligt brug være det mindre end i forrige krig, hun selv ser noget lidende ud, men den sikkerhed, hvormed hun optræder er, forekommer det mig, ligestor, enten det er overfor den duunhagede lieutenant eller den gråhærdede oberst, det er en kone, som veed, hvor ska-

bet skal stå, og en bekjendt, nu afdød cavalleriofficer, der ofte var hos hende i forrige krig, havde vistnok ret, når han sagde om hende, at hun var den eneste mand i hele byen Slesvig. Men vi ville forlade madammen, hvor man foruden nogle officerer og enkelte soldater forresten træffe billardspillende intendanturbetjente, unge herrer med majordistinctioner og gamle mænd med secondlieutenants do., mænd, som alle ere fuldstændig contoirmobile, thi de sige godmorgen kl. 2 om eftermiddagen! — Lad os forlade madammen, siger jeg, og gå ned ad gaden. — See der, skræsoverfor den commanderende generals kvarter, er et lille telt — og læs: »Ægde havane-cigare«, skulle vi smøge een af dem? Nei tak! Husk: der er mange slags kål i verden. Men manden har et skildt endnu inde i sin butik: Ålborgerskrå — den er vist saftig! — Lidt længere henne i gaden har en fiffig bataillonsmarketender fundet leilighed til at opslå sin butik i en lav stue, et simpelt malet skildt forkynder dig, kjære læser! at her boer: »Magetænder for 21. reg. 7 og 8 cp.« — han sælger smør og pudsevox, gammelviin og sirup, thee og spegesild! Lidt høiere oppe i Frederiksberg har den fra forrige krig bekjendte Axel Zimmermann fra Kjøbenhavn slået sig ned, og med danebrog udenfor sin dør sælger han: brændt caffè fra Gamél på Østerbro, Hobro-mavebitter — en apotekerdrik, som »styrker maven og opliver sindet« — svensk Banko og Holmblads spillekort, Eau de Cologne og Flensborger østers! lutter fine sager! — Troer du vi lide mangel, kjære læser? Ingenlunde! Her er lidt til alle! Penge som græs, luus som hampefrø og humeuret perle — især siden vi fik tøveir!

At slæes på isen er koldt og råt!

— På landet,

Det er noget andet!

Og preussen skal sande

— derpå tør han bande —,

At Jens forstår den sag heelt godt!

Vi fik idag, den 20de januar, en heel sæk med frivillige gaver af uldtøi, som kjærlige hænder have tilvirket og sendt os. Vor capitain forkyndte os, at gaverne vare sendte fra Middelfart, og nu, da uddelingen har fundet sted, kan jeg forsikre, at henved hundrede Jens'er tænke med kjærlighed på dem i hjemmets varme og hyggelige stuer, som mindes ham herovre i hans lo og hans stald. Hvert corporalskab, omtr. 25 mand, valgte en kammerat til at påvise de meest trængende, omtrent 9 mand blandt hver 25 fik en varm gjenstand: en trøie, et par strømper eller sokker, et halstørklæde eller et par muffediser. — Jeg føler mig overbevist om, at uddelingen på denne måde er foretaget med retfærdighed. Nogle uldne tæpper, som også vare i sækken, forbeholdt vor practiske kapitain til brug for quartersyge. — Men i en sluttet compaignicolonne blev der idag lukket op for sækken og det var ikke let at sige, hvem der var meest glad ved synet af dens rige indhold: Capitainen, som skulle uddele sagerne, eller soldaterne, som skulle modtage dem, thi det, at kunne gjøre den menige mand noget godt, er naturligvis en glæde for enhver dygtig og brav fører. Hele compagniet anmodede capitainen om at bringe giverne og giverinderne tak for det tilsendte og han lovede at gjøre det.

Og hermed farvel! Inat varmes Jens af de uldsager, der uden omvei (ad intendanturen f. ex.), ere komne til ham, og imorgen synger han mere klart:

*»For pigen og vort land,
»For pigen og vort land,
Vi kæmpe alle mand,
Ja, vi kæmpe alle mand!«*

Modet vokser

Onsdag den 3. februar:

Lidt fra venstre fløi. — Jeg har ikke noget nyt at for-

tælle Dem dennegang, kun det kan jeg berette — men det er jo gammelt — at »Jens« befinder sig vel, særdeles vel hernede. Det er igjen blevet lidt frost, men det knuger ham ikke, thi han er jo allerede hærdet af værre kulde og nu ovenikjøbet varmet ved »frivillige uldtrøjer og sokker«. — Man venter nu hver dag og time, at preusserne skulle tage syvmilestøvlerne på og gjøre det længe lovede skridt over Eideren, men det synes næsten som om de betænke sig, de store herrer, for fjerde gang. Efter hvad jeg har hørt, har man i disse dage fået fingre i enkelte spioner, dem, jeg har hørt om, ere grebne i Egernefjord. Det er jo let forklarligt, at vore utilladelig næsvise fjender gjerne ønske at vide lidt besked med de nye skandser, thi de ældre kjende de vist, men da der stadig reiser sig nye, pønse de naturligviis i deres begjærlighed på også at få underretning om dem. — — En soldat har i disse dage skrevet nedenstående vise, som jeg netop nu hører kammeraterne synge, jeg nedskriver den her, da jeg ikke antager, forfatteren har noget imod at den meddeles. Den lyder således:

*Nu tænker tysken igjen på rov,
Fordi det hjemme hos ham rumler,
Han braser op med sit spræl og sjov
Og ind mod vore grænser tumler.
Men han skal nok — jeg svær for ganske vist —
Få over næsen netop nu som sidst!
På skandsens vold
skal stå et sold,
Som sikkert aldrig tysken glemmer.*

*På Danevirke vi vente ham.
Hver i sin gode, nye skandse,
Hvor end han kommer, han skal, så skam,
Få tæsk, så atter han kan sanse:*

At dansken aldrig mere nu som før
Vil lade åben stå for ham sin dør.
Nu er den lukt,
Og vogtes smukt
Alt af de raske landsoldater!

Min søde ven, som i hjemmet går,
Du seer mig først, når jeg er færdig,
Kan hænd's det sker ei i dette år,
Men før er jeg dig ikke værdig!
Hvis jeg for tidligen går hjem til dig,
Så kommer tysken jo og henter mig —
Han skal først ha'e
Dygtig da-da!
Før få ei ro vi i vor stue!

Når luunt vi sidde i den engang,
Så skal jeg alting dig fortælle:
Hvordan vi droge i slag med sang,
Dengang den tysker lod sig melde.
Ved tredje regiment det lystigt gik,
Og femte compagni sin palme fik!
Tit lidt det kneb,
Kuglerne peb,
Men vi var danske landsoldater!

— Endnu har kuglerne jo rigtignok ikke pebet for os, men det kommer nok dertil, og så er det jo altid en måde at gjøre sig fortrolig med denne musik ved først at synge om den.

I fortsættelse heraf bringer Middelfart Avis samme dag et nyt brev fra Claudius Madsen:

Sønderborg, den 30te januar. — Siden mit forrige brev løb af stabelen, er her ikke passeret meget nyt. Da jeg ingen ynder er af at koge suppe på en pølsepind, vil jeg

denne gang fatte mig i al korthed. Skibsfarten hertil har en kort tid været standset på grund af isen. Uagtet den stærke strøm, som altid går her, har dog sundet på den sydlige side af broen næsten været aldeles tillagt. Isen dannede dog ingen fast sammenhængende masse, da den kun bestod af drivis, som strømmen og østenvinden havde ført herind og skruet sammen. For at skaffe åbent vande satte dampkanonbåden »Villemoes«, der har ligget her i længere tid, forleden dag med fuld kraft ind på isen og skar den igjennem på kryds og tværs. Da det stærke tøvair indtraf kort efter, har her siden den tid bestandigt været åbent vande. Også pantserskonneren »Absalon«, der kom med 2 transportbåde på slæb, har ligget her et par dage. Her ankomme endnu bestandig dampere med kanoner og andre krigsfornødenheder, men dog ikke så mange som tidligere, da her allerede ere store oplag samlede af alle slags krigssager. I søndags kørte en deel af ingénieurtrainet herfra til Danevirke. Der var omtrent mellem 20—30 vogne. I den sidste tid har her ligget en masse indkaldte indkvarteret i omegnen. Det var næsten alle gamle karle både fra Nørre- og Sønderjylland. Uagtet mange af dem vare gifte og således altså havde måttet forlade kone og børn, var humeuret dog upåklageligt. Største delen af dem ere nu overførte til Kjøbenhavn med dampskibene »Zampa«, »Fylla« og »Aritarus«. Her arbeides endnu på skandser af al kraft både på Als og fastlandet. Jeg vil imidlertid ikke omtale disses antal eller stilling, da det ikke er værd at gjøre vore gode venner tyskerne klogere om vore forhold, end de ere i forveien.

Jeg har seet, at mit forrige brev har stået i »Eckernførde Zeitung«, optagen efter »Middelfart Avis« og derfra vandret over i et andet tydsk blad. — Det har ret glædet mig at se, at der også i Middelfart har dannet sig en forening af damer for at indsamle uldtøi til vore Jenser på Danevirke, som i så høi grad trænge dertil. Også her har for længere tid siden dannet sig en lignende forening. En

deel uldne sager ere allerede afsendte til fordeling mellem 7de regiments 2de batailloner, der tidligere havde ligget i garnison heri byen. Fiirskillings-subskriptionen er i fuld gang her og finder god fremgang. Hæren på Danevirke er også fuld af taknemmelighed for den store kjærlighed, som vises dem af alle, både høie og lave, rige og fattige. Vore Jenser ville vistnok skrive qvitteringer for modtagelsen af alle de gode sager, man har sendt dem, på tydskernes rygstykker, thi det er jo den bedste måde, som de kan vise deres taknemmelighed på.

Nederlagets nat

Onsdag den 17. februar:

Fra venstre fløi. — Ja, kjære læser! venstre fløi er nu en anden, end da jeg sidst skrev. Jeg skrev dengang lystigt — det kan jeg fast ikke mere, thi jeg er ilde stemt over, at vi have forladt vort kjære Danevirke. Efter udfaldet af den hidsige fægtning ved Mysunde den 2den februar blev jeg nemlig for mit vedkommende overbeviist om, at vi endnu kunde have udholdt adskillige tørn uden at forlade den, og det var derfor med en bitter og sørgeligt overraskelse, at jeg den 5te februar om aftenen erfarede befalingen til, at hæren i største skyndsomhed skulde forlade Danevirke og drage mod nord!

Jeg skriver dette brev på forpost, omtrent en miil foran skandserne på Dybbølbjerg, og jeg kan derfor kun fatte mig kort, jeg er træt og udaset, marchen har anstrengt mig, og mit sind er noget nedslået over, hvad der er skeet. Imidlertid er jeg rask på det nær, at jeg har fået frost i næse, hænder og fødder. Denne ulempe er dog uden betydning, at den er indtrådt, vil De finde forklarligt, når De kommer til enden af mit brev.

Den 1ste februar, om formiddagen kl. 9, erfarede vi i vore cantonnements i og ved Egernfjord, at fjenden om

natten var gået over Eideren. Skydningen forkyndte os, at fjenden trængte rask frem over hele linien, og kl. 10—11 stode vi opstillede, hvor vi agtede at modtage ham. Uden at vexle et eneste skud trak vort regiment sig imidlertid tilbage til Mysunde og videre over Slien $\frac{1}{2}$ miilsvei til Geelby, hvor vi ankom kl. 9 om aftenen. Samme nat kl. 12 måtte den første deel af vor afdeling gå tilbage til Mysunde for at foretage isning af en 5 alen bred rende på en arm af Slien. Det var drøit, da det frøs bitterligt hårdt, men vore Jens'er indså nytten deraf og gik muntert til deres arbeide. Jeg vendte tilbage til Geelby om morgenen kl. 5—6 og tænkte just på at lægge mig i en bunke halm, da vi atter måtte afsted. Kl. var 8 om morgenen den 2den februar, da vi atter droge afsted til Mysunde, og skydningen forkyndte os, at fjenden var i anmarch. Ved ankomsten blev af 3die regiments 1ste bataillon 2det, 5te og 6te compagni (commanderede af capitain Moltke, capitain Svane og premierlieutenant Duus) beordret til at gjøre udfald mod den fremtrængende fjende, hvis geværkugler allerede peb til os under vor fremrykning gennem skanserne. De nævnte tre compagnier kom imidlertid hurtigt ud og mødte preusserne i marken. Tågen var meget stærk og begunstigede i høi grad vore angribere, som vi først kunde see på et par hundrede alens afstand. I kort tid udviklede fjenden betydelige kræfter af alle våbenarter og efter neppe en times forløb drev han os tilbage til skanserne, hvorfra vi fortsatte kampen til henad mørkningen, da angrebet blev afslået med et betydeligt tab for fjenden. Kort efter så vi et hvidt flag (parlamentairflag) komme frem på den nærliggende bakke, og et par officerer, hvoraf jeg var den ene, sendtes ud for at høre, hvad man vilde. Vi mødtes med en preussisk lieutenant von Pytter, som anmodede om tilladelse til at bortføre de fjendtlige sårede. Tilladelsen blev indhentet hos vor brigadegeneral og atter bragt ud, men vor forbauselse var ikke ringe, da preusserne benyttede deres fredsflag til foruden at bortføre deres

sårede tillige at trække et par hundrede soldater bort fra en slugt tæt ved os, hvor de havde skjult sig i tågen og øiensynligt vare samlede for at foretage en storm i skandsen B's østlige flanke. Vore velrettede skud havde imidlertid udtyndet denne stormcolonnes rækker så stærkt, at stormen blev opgivet.

Under fægtningen var de tre compagniers tab af officerer følgende —: Premierlieutenant Seyffarth, 2det compagni, død, capitain Moltke (commandeur for 2det compagni), let såret i foden, sec.-lieutenant Bluhme (søn af gehr. B., adjudant), hårdt såret i højre knæ, sec.-lieutenant L. Lassen (5te comp.), såret i højre arm og i ryggen, hvor kuglen er skåret ud.

Tæt ved mig så jeg premierlieutenant Meulengracht af dragonerne blive dødeligt såret af en granatstump, der gik igennem venstre skulderblad, idet han red op på skandsevolden. Han blev nogle øieblikke siddende på hesten og red bort, idet han flere gange gjentog: »Det er forbi — det er forbi!« og således var det, den kjække mand døde dagen efter. Premierlieutenant Lommer, compagnicommandeur i 18de regiment, der med kjækhed og udholdenhed forsvarede en barikade mellem skandserne A og B, så jeg blive båret bort efter at have fået 2—3 skudsår. Hans folk var nærved at græde, da man bar ham bort, men han smilede så venligt til dem, at de troede ham lettere såret end han var, thi han døde kort efter. — Jeg kan kun nævne tabet af underofficerer og menige af 3die regiments 5te compagni, der led meest af de tre compagnier, som deltog i udfaldet.

Døde:

Menig 286, Johan Peder Hansen, (murer) hjemmehørende i Hørlunde i Frederiksborg amt. Dødeligt såret under udfaldet, hans lig henbragt til Brodersby Kirke.

Menig 330, Rasmus Hansen, søn af gårdmand Hans Rasmussen på Muldstrup mark ved Ringsted, og

menig 464, Anders Larsen, tjenestekarl, hjemmehørende i Tårnmark, Sorø amt, — de to sidstnævnte faldt ved min side og døde arm i arm, dødelig ramte af en kanonkugle.

Sårede:

Commandersergeant Kønig, såret i foden, våbenmester Jørgensen, ligeledes, corporal Lundgreen led et brud i brystet ved at springe over et gærde, menig nr. 26, Jørgen Jensen af Langstrup, 74, Hans Jensen, 108, Jens Sørensen, såret i hånden, 118, Truels Mortensen, snedker, 232, L. Jørgensen, 238, O. Hansen, 246, P. Jensen, 298, Jens Christensen, 306, Peder Olsen (en rask og kjæk mand, thi uagtet han har fået et skudsår i venstre arm, som lægen har villet sende ham til lazarettet for, er han dog blevet ved compagniet, hvor han ikke svigter sin tjeneste, 360, Jens Rasmussen af Boeslunde, Sorø amt, 368, Jens Peder Jensen, 478, S. Nielsen, 486, A. Sørensen, såret i venstre knæ.)

Savnet:

456, N. P. Jensen.

Efter fægtningen beordredes vort compagni på forpost udenfor skandserne, og da det var på åben mark, kan De forstå, at kulden trykkede os i høi grad. Vi ventede at blive afløste som sædvanlig, efter 24 timers forløb, men det skete ikke. Compagniet måtte døie den næsten uhørte skjæbne at blive liggende på sin post i henved 60 timer! Prøv det selv, kjære læser, og jeg giver dig lov til at tale med om kulde! — Den næste morgen (den 3die) så vi først de preussiske forposter, de stode os ganske nær og kunde ikke dy sig for at sende os nogle kugler, som vore vedetter naturligviis besvarede. Strax efter kom dog en parlamentair ind til de fra min feltvagt udstillede vedetter. Jeg gik ud i kjæden og traf preussisk major Krohn, han beklagede, at der således blev »plaffet« i kjæden og forment, at det burde søges undgået. Jeg var ganske af samme mening,

men gjorde ham opmærksom på, at d'hr. preussere selv havde begyndt på de narrestreger. Majoren beklagede det og tilføiede, at den mand, der havde gjort det, vilde blive straffet. Han rakte mig hånden, da han gik og ytrede bl. a.: »Wir sind Feinde — aber unsere Könige haben es ja befohlen, guten morgen!« Der kom endnu et par parlamentairer, men jeg erindrer ikke alt det, man ønskede at tale om, og var tilsidst kjed af alt det vrøvl og uleilighed. Kun husker jeg, at en af dem vilde have underretning om en ung preussisk lieutenant, som var falden tæt udenfor skandserne, og at en anden bad om, at Ornum mølle måtte blive skånet for at skydes ibrand, da der lå 18 hårdt sårede preussere i en af bygningerne, herpå kunde der naturligviis ikke gives noget løfte, jeg rådede ham til foreløbig at heise et hvidt flag fra taget og søge snarest muligt at få de sårede bort. Dette skete også, thi om aftenen den 4de kom atter en parlamentair, som meldte, at de sårede vare bragte bort.

Natten mellem den 4de og 5te februar bleve vi afløste fra forpost, men allerede om morgenen kl. 4^{1/2} måtte vi efter 4—5 timers hvile atter på fode og afsted til vagt imellem skandserne! Det regnede og sneede, men Jens var munter og glad. I flere grupper drog man omkring og gjorde jux ved at pynte sig ud med de klædningsstykker, navnlig fruentimmerstads, som ilden havde skånet i den afbrændte Mysunde by. I hat, shavl og med parasol så man en agere dame og gå med sin ægtehalvdeel, der havde fået fat i en civil frakke, og en grå hat, gryder og kjedler måtte gjøre tjeneste som musikinstrumenter, en blæste på støvleknægt, medens en anden dunkede på en bøtte! Der var lystighed, og den formindskedes ikke ved det glædelige syn af de dampende suppekjedler, som compagnikokkene imidlertid vare beskjæftigede med.

Jeg anede ikke, at denne lystighed, som jeg glædede mig så hjerteligt over, skulde få en så brat ende. Om aftenen kl. 7 måtte vi bort fra skandserne og tilbage over

Slien, jeg så broerne blive ødelagte og hørte skandsernes krudtkamre blive sprængte!

Kl. 9 om aftenen den 5te februar 1864 forlod dansken sine stolte værker og drog gennem kulde og snee mod nord — når og efter hvilke ofre komme vi der igjen? Det er et forfærdeligt spørgsmål!

Marchen var drøi til Flensborg, men den gik dog ret godt. I Flensborg bivouakerede de fleste afdelinger et par timer, i hvilke byens venlige borgere rigelig beværtede vore soldater. Kl. 4 droge vi atter afsted og vort regiment indtog forpoststilling nord for Flensborg mellem Kollund og Smedeby. Tidlig om morgenen den 7de februar begyndte vi atter vort tilbagetog, og, da vort regiment udgjorde en deel af arrieregarden, og således var fjenden nærmest, kunde vi et par timer efter see ham besætte den by (Kollund), som vi nys havde forladt. Vi bleve imidlertid stående i en forsvarsstilling i nærheden af Hønsnap indtil om eftermiddagen kl. henad 4, da fjendens cavalleri og artilleri rykkede os truende nær. Grunden til, at vi sålænge bleve stående i en mindre heldig stilling, var nok den, at hærens train havde lidt uheld under tilbagetoget, idet de overordentlig glatte veie vare næsten umulige at passere. En stor deel vogne vare væltede og stoppede veien aldeles, navnlig i nærheden af Dybbølbjerg.

Om aftenen kl. 8—9 nåede vi Ringenæs og Gråsten, men herfra blev compagniet under capitain Svane beordret til at gå tilbage til Alnor for at borttage kjæderne og sænke færgen ved Egersund. Den næste morgen kl. 4 droge vi bort derfra og nåede kl. 6—7 Dybbøl, hvor vi fik et par timers ro ovenpå vort rastløse march fra Mysunde, omtrent 11 miil, hvoraf en stor deel tilbagelagdes over marker og moser i sneeslud og kulde.

Vi toge mod slutningen hverandre under armen for ikke at styrte, når søvn og mathed overvældede os på de glatte veie! Vi fik på hele veien kun eet måltid mad, nemlig i Flensborg, men appetiten var også næsten borte, og

jeg så mangan bomstærk karl synke sammen under smerte og savn. Fødderne svulmede og bleve ømme af kulde, og adskillige trak derfor støvlerne af og gik på strømperne alene, ja, en enkelt gik endog på bare fødder!

Vor hvile i Dybbøl varede kun nogle timer over en nat — i eftermiddag den 9de, kom vi atter på forpost! og her sidder jeg nu og har i nat skrevet dette brev. Tiden er gået — men ikke godt, thi det er jo ingenlunde opmuntrende, hvad jeg har skrevet — men den er dog gået, og jeg har holdt øinene åbne, — de ere så trætte at jeg næppe mægter at lukke dem i. Men det er ikke så besynderligt, thi jeg har siden 1ste februar om morgenen kl. 8 ikke været et døgn under tag! Det er drøit, og det eneste for mig ubegribelige er, at jeg kan udholde det, at jeg befinder mig vel, er rask og føler mig stærkere end nogensinde før. Vi have naturligvis fået et stort antal syge, navnlig idag er der gået mange til lazarettet, men antallet er dog ikke påfaldende stort. Vore fjender befinde sig sandsynligvis ikke bedre, men hos de to store militairmagter mærkes nogen afgang ikke så meget som hos een lille.

Vor fjendes tab ved Mysunde var meget betydeligt, thi foruden de mange sårede, som han fik tilladelse til at tage med sig efter kampen, fandt vi mange lig, såvel af mennesker som heste, da vi om natten kom på forpost ude på valpladsen. Vi fandt ikke så få våben, tornystre o.s.v., som Jens havde travlt med at undersøge morgenen efter, og adskillige af dem gå nu med en preussisk sabel indstukket i tornystreren. Af vore fjenders lig kunde vi see, at vi havde haft 3—4 preussiske infanteri-regimenter imod os foruden cavalleri og artilleri. Alle preusserne havde et hvidt lærredsbind om armen, som jeg formoder til tegn på, at de vare udsendte i forbundets ærinde.

Vort tab af vogne og bagage under tilbagetoget er ikke ubetydeligt. Men jeg troer dog, at hæren kunde være blevet aldeles optrevet og ødelagt, dersom det var lykkedes fjenden at bryde igjennem ved Slesvig, thi i så fald vilde

utvivlsomt begge fløiene være blevet afskårne og ødelagte eller fangne. 3die division blev dagen efter tilbagetoget indhentet ved Helligbæk kro mellem Slesvig og Flensborg og måtte under fjendens heftige forfølgning gå mod nord ind til Bolskov kro, hvor fjenden pludselig udviklede såre betydelige stridskræfter og navnlig med cavalleri og artilleri angreb 1ste regiment, der har lidt overordentligt og efter sigende skal være aldeles adsplittet.

Nu må jeg slutte for dennesinde, når jeg kommer lidt til kræfter, skal De høre fra mig igjen. Soldaterne ere eneherskere i Dybbøl, thi beboerne have over hals og hoved forladt deres hjemsteder, lutter nye gårde, der ere opførte siden sidste krig.

På feltvagt

Fredag den 19. februar:

Fra venstre fløi. — Idag, den 17de februar, kom jeg på feltvagt på venstre fløi i Dybbølstillingen, og overraskedes kort efter ved besøg af en preussisk overløber fra det 60de infanteri-regiment, han var forknytt, stakkelen, og inderlig kjed af at være soldat. Han snakkede stærkt af skole om, at preusserne ville angribe os imorgen (den 18de). Fjenden skal have slået bro over ved Egersund og igår og i nat overført en større styrke. Cavalleri og infanteri har jeg seet idag ved Broager.

Træfningen ved Bøffelkobbøl

Fredag den 26. februar:

Fra venstre fløi. — Den 17de februar om morgenen drog jeg atter på forpost i dybbølstillingen og stod netop på det samme sted, hvor jeg få dage i forveien havde

stået. Medens jeg var ude mellem vore vedetter, overraskedes jeg ved at se en preusser luske omkring og jeg havde netop henledet opmærksomheden på ham for at sende ham en kugle, da han pludselig kastede sit gevær og løb hen imod en anden vedetpost. Han forlangte at blive bragt ind til feltvagten, og her fortalte han mig en heel deel om, at preusserne den næste morgen (altså den 18de) tænkte på et hovedangreb på dybbølstillingen. Fyren så noget forstyrret ud, han var meget lille og tilsølet og så ud til at være overmåde træt. Han var af det 60de preussiske regiment (et af de samme, som vi kæmpede imod ved Mysunde), og beklagede sig over den strenge tjeneste og over at han nu allerede for tredie gang var indkaldt. Han var skomager, hed Eberlein og var født »16 meilen hinter Berlin«! — Hvad han fortalte om angrebet slog ikke til, derimod nødte et af vore orlogsskibe (såvidt vides pantserskibet »Rolf Krake«) preusserne til at søge en anden vei fra Broagerland end den de hidtil have benyttet, nemlig en af dem bygget bro over Egerensund, som »Rolf Krake« om morgenen den 18de gav sig ifærd med at ødelægge. Det kom herved til en hidsig fægtning mellem vore forposter og den fra Nybøl og Stenderup fremtrængende fjende. 17de regiment var netop kommen for at afløse os, men, da der samtidig indtrådte et stærkt sneefog med tykning, så begunstigede dette i høi grad fjendens fremrykning, idet man ikke kunde se ham, før han var lige på livet af vore feltvagter. 17de regiment led en del, men en af 3die regiments feltvagter på 40—50 mand blev desværre næsten heelt oprevet. De vare alle af 3die regiments 5te compagni, og dem, vi således tabte, faldt alle i fjendens hænder. Jeg giver her en liste over dem, vi savne, idet jeg antager, at listen ved at optages i sjællandske blade, vil være af interesse for de pågældendes familier. Jeg veed kun om enkelte, at de bleve sårede, og opfører ved hver især den skjæbne, som jeg antager de have haft.

Fortegnelse over de soldater af 3die infanteri-regi-

ments 5te compagni, som tildeels sårede toges tilfange på feltvagten foran Bøffelkobbøl i Sundevel den 18de februar.

Nr. 70 — underofficer Lars Offersen fra Værsløv Skovbanke ved Kalundborg, søn af husmand Offer Rasmussen (fangen),

274 — reserve-hornblæser Niels Peder Larsen, søn af hmd. Lars Nielsen i Hareshøi, Tikøb sogn, Frederiksborg amt (såret og fangen, han bar den ene af compagniets kvarterfaner, som også faldt i fjendens hænder),

34 — menig Jens Christian Frederiksen fra Svebølle ved Kalundborg (fangen),

36 — Niels Johansen, smed, Hagedsted ved Holbæk (fangen, såret?),

40 — Lars Hansen, gift, Kjærby ved Kalundborg (fangen).

44 — Niels Christiansen, møller, søn af en gmd. i Tipperup ved Helsingør (såret? og fangen),

50 — menig Poul Jensen, søn af gårdmd. Jens Poulsen i Kjelstrup ved Slagelse (fangen),

52 — menig Peder Larsen, smed, Ladegårdshuus ved Holbæk (fangen),

60 — menig Rasmus Larsen, sadelmager, København (fangen),

74 — menig Hans Jensen, Gimlinge ved Slagelse (fangen),

76 — menig Jacob Sørensen, søn af gmd. Søren Sørensen i Kjærby ved Kalundborg (fangen),

78 — menig Niels Hansen af Vollersløv, har nylig tjent skovrider Lysskov på Juellingslund ved Kjøge (fangen),

80 — menig Anders Jensen, Hagedsted? ved Holbæk (såret og fangen),

92 — menig Hans Jensen, gift, boelsmand i Vollerup ved Kalundborg (fangen),

96 — menig Peder Frederiksen, søn af Frederik Christiansen, Bromme Mølle over Sorø (fangen),

104 — menig Anders Abrahamsen, søn af gårdmand Abraham Jacobsen i Næsby ved stranden over Korsør (fangen),

138 — menig Bendt Jensen, søn af gårdmand Jens Christensen i Vallekilde ved Holbæk (fangen),

142 — menig Jørgen Øllegård, skomager fra Haderslev (fangen),

144 — menig Peder Jensen, skomager fra Korsør (fangen),

154 — menig Ole Olsen, Freerslev over Rønnede (fangen, såret),

228 — menig N. Nielsen (fangen),

236 — menig L. Mogensen, skræder fra Kjøbenhavn (fangen),

270 — menig Christian Nielsen, Jordløse over Holbæk (fangen),

274 — menig Jens Peder Andersen, Gredsted, Frederiksborg amt (fangen),

466 — ambulancesoldat Niels Andersen, skomagermester fra Slagelse (såret og fangen),

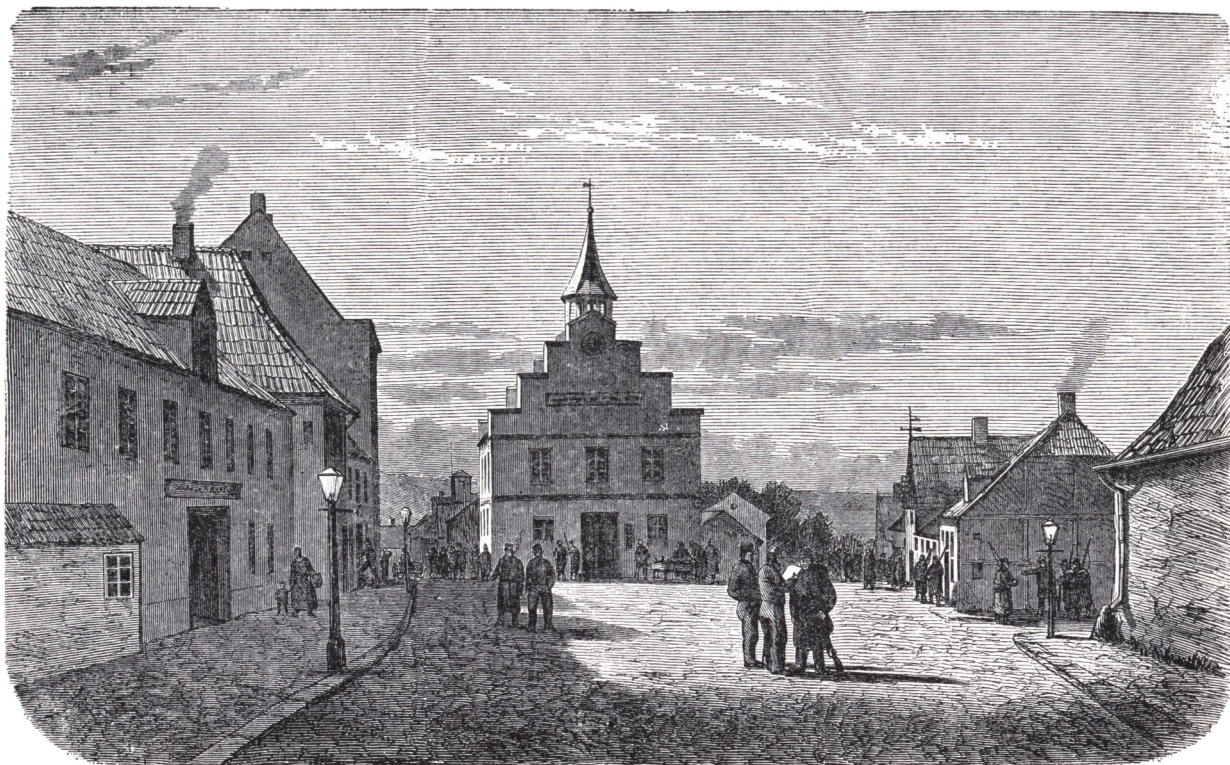
150 — pioner Lars Sørensen, Dramstrup ved Holbæk (såret og fangen).

Fra Sundeved

Mandag den 7. marts:

Lidt fra Sundeved, d. 4. marts 1864. — Jeg kommer lige fra 6 dages forpost og skandsevagt, og, uagtet der efter sådanne 6 dages bevægelse og årvågenhed indfinder sig nogen træthed, er min naturlige trang til at fortælle lidt herovrefra dog så stor, at jeg for et øieblik vil søge at

Billedtekst: Dagligliv i Sønderborg, hvor Claudius Madsen havde sit kompagnikontor. (Illustreret Tidende)



glemme trætheden for at meddele et par flygtige træk af begivenhederne. Fjenden fører krigen på en så lidet hæderlig måde, at han næsten daglig lader større og mindre patrouiller rykke frem mod vore vedetter, som han enten lumskelig nedskyder eller tager tilfange. Vort compagni blev den 2den marts om formiddagen beordret til at gå frem og tage en stilling foran vedetkjæden for bl. a. at see, hvor talrig hans patrouiller vare. Det varede ikke længe, inden enkelte pikkelhuer viste sig bag hegnene tæt foran os, og skydningen begyndte. Efterhånden kom fjenden tilsyne i større antal, men altid snigende bag gårde og hegn, han havde vel omtr. 150 mand samlet imod os i smågrupper og der vexledes 4—500 skud inden det lykkedes os at drive ham tilbage. Imidlertid have vi vel allarmed ham, thi vi så betydelige fjendtlige afdelinger stå i fægtningstilling hele dagen, og om natten vidnede fjendens talrige vagtblus om, at man ventede angreb og derfor ikke gav sig ro, men lå ude på åben mark om natten. Det havde preusserne rigtig godt af, og det er, såvidt jeg veed, første gang vi have forvoldt ham nogen uro, medens han næsten daglig har foruroliget og drillet os. Desværre fik vi et par sårede, som jeg her vil nævne:

Capitain Svane, commandeur for 3die reg. 5te compagni (let såret i venstre hånd). Capitainen har imidlertid ikke meldt sig fra tjeneste.

Frivillig menig nr. 15 af 3die regiments 5te compagni, Carl Schæffer (hårdt såret af 2 kugler).

Frivillig menig nr. 512 af samme reg. og comp., F. C. T. Christensen, såret i armen.

Menig 296, af s. reg. og comp., Lars Larsen (såret).

Menig 342 af s. reg. og comp., Niels Christensen (såret).

Om morgenen den 3die marts viste fjenden sig atter foran os, og jeg så tydeligt, at enkelte preussere havde den frækhed at vinke ad vore vedetter, formodentlig i håb om,

at det var sønderjyder, for at få dem til at forlade deres fane. Det lykkedes os ikke at tage de karle ved vingebeinet, thi, da vi gjorde os ifærd med at gå efter dem, listede de sig bort. — Det hedder nu her, at østrigerne samle sig heromkring for om kort tid at angribe dybbølstillingen. Jeg er vis på, at det vil gå fjenden meget ilde, dersom han prøver derpå.

»Fjenden bumrer løs —«

Lørdag den 26. marts:

Lidt fra Sundeved den 20. marts: Vi have her i denne tid så fuldt op at bestille med vore arvefjender, at man reent kommer tilagters med at skrive til sine gode venner. Det er især forposttjenesten, der tynger noget på os infanterister, men vi føre forresten et yderst gemytligt liv. Vi have fuldt op af levnedsmidler, gode klæder og nogle ret anseelige forskandsninger, om hvilke jeg håber, de ville vise sig lige så gode, som de see ud til, dersom »de to store venner« skulle få isinde at gå løs på dem. Vort bevægede liv er som sagt skyld i, at jeg i nogen tid har været taus.

I de sidste dage have vore kanoner begyndt at tale med, og da jeg ligesom har et øjeblik ro, så synes jeg også jeg skal sige noget. Om kanonerne vil jeg forresten ikke tale videre, kun vil jeg melde, at fjenden bumrer løs ovre fra fire forskellige steder på Broagerland (hvorfra der skydes tværs over Vemmingbund), og at vore egne svare — ikke ved at skyde over Vemmingbund, thi det er nok lidt for langt for os — men ud mod Bøffelkobbøl, Stenderup, Ragebøl, Sottrup og Sandbjerg, hvor fjenden formentlig ligger tykt. Vi infanterister see ham idetmindste nu og da komme frem af disse sine skjulesteder i ikke ubetydelige colonner, især fra Sattrup, men undertiden skjuler tågen og andre forhindringer ham for vore speidende

blikke, indtil han er os nær på livet, han sender så sædvanlig et par hundrede mand frem mod en eller anden af vore feltvagter — der naturligvis ikke er nær så stærke —, skyder et par hundrede skud for at såre et par mand og så — ja så går den stormægtige preusser tilbage fra sit triumftog. Forleden hørte jeg dem syngende og støiende gå tilbage fra en sådan heltegerning — uden andet udbytte, end at preusserne mistede tre mand, som toges tilfange, og vi ligeså mange, der sårede faldt i fjendens hænder. Engang imellem sendes mindre patrouiller ud, som da lade en enkelt mand ad gangen snige sig frem bag gjærder og hegn, ene med det formål at skyde en vedet — det er preussisk! det er snigmorderisk! — Forleden forsøgte de at benytte natten til en heltegerning, men den begyndte og endte som et røverisk overfald, og jeg antager, preusserne fik håndgribeligt beviis for, at Jens ikke sover på sin post. — I de sidste dage har deels vor, deels fjendens kanonild forårsaget megen ildebrand i Sundeved, men de afbrændte gårde og huse vare for den allerstørste deel forladte, dog var der een gård, hvori der fandtes adskilligt bohave, men det »reddede« Jens til officerernes barakker.

Nu har jeg sind til at sige mine venner farvel, thi — halmen vinker! — »Fy!« — hører jeg dem sige — »forlade sine venner for at gå i halmen — det er simpelt!« — Ja, ja, det kan gjerne være, men — der gives tilfælde her i livet, hvor man kaster vrag på en perle for en dråbe vand! — Ja, du ved ikke, kjære læser! — måske ikke — skulle jeg sige — hvor en dråbe kan lædske, når man er ilde stædt, og vi ere jo ilde stædte. See, halm og vand have vi jo nok af, gode klæder, god føde, gode skandser og foresatte, som vi elske, men vi savne altid noget — og det er overordentlig meget —: vi savne kongen — kong Frederik den syvende! Han talte til os og trøstede os i trængslens dage — det husker jeg så godt fra forrige krig, især dengang, da vi her i Sundeved hørte det sørgelige bulder ved

Egernfjord den 5te april 1849 — men nu!? — — Hvo har talt varmt og hjerteligt til os siden det pinlige tilbagetog? — Det har overgeneralen, general Gerlach, den kjække Gerlach, og så — kanonerne! de begyndte i torsdag! — Vi slutte os med hurra om generalen og fægte for Danmark, vort fædreland!

Granater mod Sønderborg

Onsdag den 6. april:

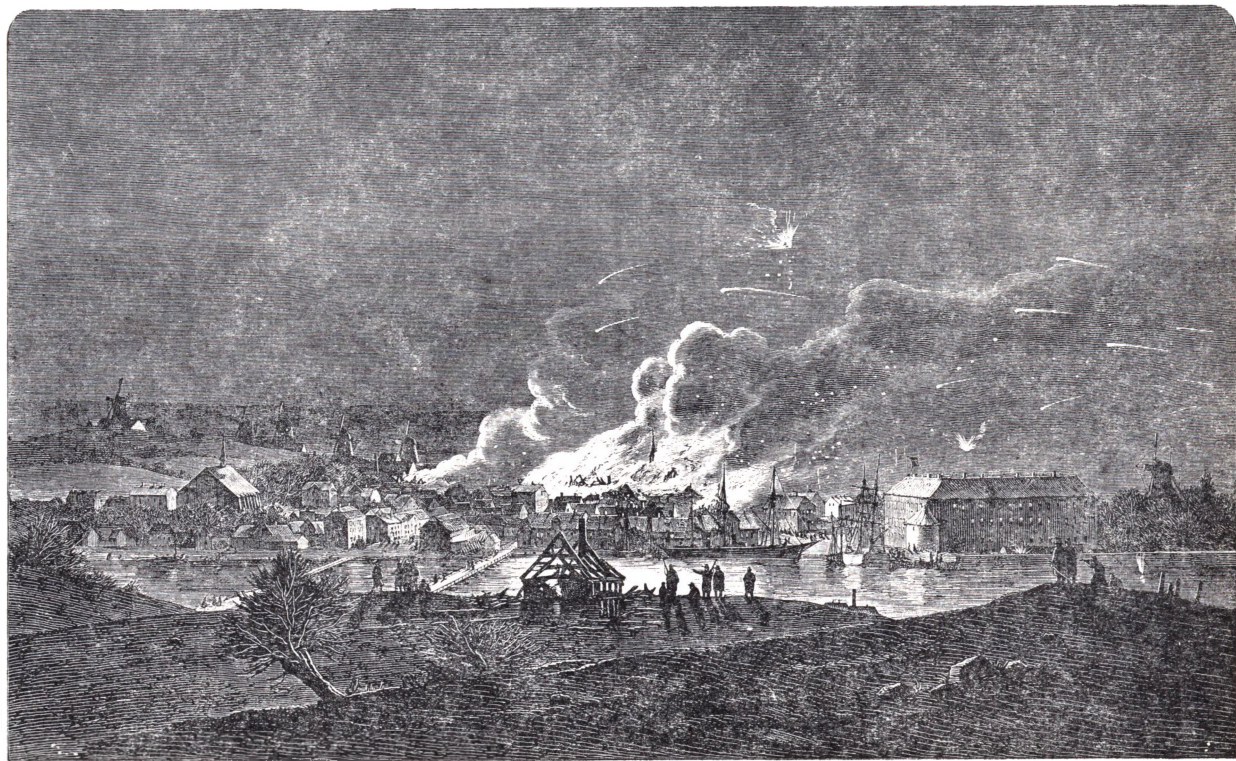
Fra Als. (Sønderborg, den 3die april kl. 1 morgen). — Fra den lyse morgen (2den april) har kanonernes torden lydt til os ovre fra Dybbøl, hele linien har været indviklet i en heftig artilleriild, den ene salve afløste den anden, med hvad virkning, veed jeg ikke, men vor ild var dog den stærkeste. Hensigten var fra vor side at forhindre fjenden i at opkaste batterier.

Det var et smukt og interessant syn fra høiderne her ved Sønderborg at betragte dette store og ophøiede skuespil, og, da veiret tilmed var smukt, vare disse naturligtviis vel besatte. Henad eftermiddagen gik jeg forsynet med en kikkert hen at se derpå, men den stærke krudtdamp hindrede mig i at opdage noget nærmere, jeg så granaterne springe snart i luften, snart på jorden, snart hos os og snart hos fjenden, lugtede krudtdampen, som fjenden førte over til os, men det var også det hele. Halvt ærgerlig vendte jeg om og gik hjemefter, da det pludselig hvislede over mit hoved og bum! der sprang granaten lige udenfor slottet midt imellem en heel deel tømmer, hvorpå nogle soldater sad og spiste stegt flæsk. De fik travlt, løb til alle sider, og mærkeligt nok ingen af dem blev såret, endogså flæskepanden havde en reddet og satte sig i ro og mag, som intet var foregået, på en trappesten og fortsatte sit måltid. Længe sad han der dog ikke i ro, den næste granat faldt i slottet gennem taget, røgen pippede

frem mellem tagstenene, og man råbte allerede: »Slottet brænder«, men det blev dog ikke til noget. Nu blev der ikke tid til at see efter en enkelt granat, thi nu faldt de rask i det kvarter af byen, som ligger langs sundet, og nu blev der en hurlumhei over al måde: løbske heste, soldater og byens indvånere løbe imellem hinanden, alle uden mål. Jeg fortsatte min vei hjemefter til min allarmplads (con-toiret), som allerede fra sidste bombardement af var forlagt til det yderste huus i byen. Her måtte alt forbi, og jeg havde god leilighed til at iagttage alt. Folk myldrede naturligtvis ud af byen, og det var et sørgeligt syn: Gamle koner, små børn, jamrende og skrigende, familiefaderen med en bylt sengeklæder på ryggen, den omhyggelige moder med et barn på hver arm og endda et par ældre udgaver, som holdt hende ved kjolen. En vogn kom forbi, som var belæsset med lutter børn, en lille håndvogn trukket af en halvvoxen dreng, hvori der sad to børn, medens tre andre hang bag i, de småstakler, de vadede med deres små fødder midt ad den opkjørte og bundløse landevei, hvorhen man vendte øiet, lutter granattorden! Elendigheden steg: Granaterne havde i gaderne såret og ihjelslået militaire og civile. Lasaretherne ere også her i udkanten af byen, og nu kom den ene bære, den ene vogn efter den anden med sårede, og tordenen blandedes med deres uhyggelige jamren og smertensskrig. Et gennemtrængende hviin nåede mit øre, og — hvilket syn! En soldat lå på bæren, begge benene vare skudte af ham heelt oppe. Atter lød en forfærdelig jamren, nok en bære med en soldat, hvis ene ben var afskudt. Lægerne kom selv ud og bare de sårede ind med al den varsomhed, der var muligt — Gud lade dem udånde i denne nat, at de ikke længe skulle lide! En granat var sprungen midt i et compagni, som stillede nede ved slottet, og denne havde anrettet stor ødelæggelse.

Bombardementet vedblev hele aftenen, sagtnedes lidt

Billedtekst: Sønderborgs bombardement. (Illustreret Tidende)



henad kl. 10, men endnu kl. 2 falder der uafbrudt granater i byen. — Skaden på selve byen indskrænker sig vist til, at en deel huse ere noget ødelagte, ildløs har her, såvidt jeg veed, ikke været, derimod brænder det lystigt ovre på Dybbøl på flere forskellige steder, men, hvad der brænder, veed jeg ikke, man mener barakkerne.«

Hjemme i Middelfart

Dette er den sidste korrespondance, Claudius Madsen sendte sin avis. Krigens gang har muligvis taget hans lyst til at skrive mere, thi håbet var slukket. Desuden var han den 11. april blevet kompagnichef, og han blev fra 3. regiment overført til 10. regiment. Det udgjorde, sammen med 5. regiment, hærens 6. brigade under oberst Bülow, som krigen ud var stationeret på Als med bevogtningen af kysten fra Sønderborg til Arnkilsøre som opgave. Fra denne periode er der ikke fra Claudius Madsens hånd underretning om, hvad han oplevede. Mens chefen var ved hæren, søgte man hjemme at ordne tingene, så godt som muligt. Lærer B. Johs. Jensen redigerede avisen. Han var ikke fagmand, hverken på det tekniske eller det journalistiske område, men til gengæld gjorde han arbejdet vederlagsfrit. Ved avisens 40 års jubilæum skildrede Claudius Madsen, hvorledes det løb ham koldt ned ad ryggen, da han erfarede, at man havde haft følgende plan med hensyn til redning af avisens maskiner og typer, hvis byen atter, som under treårskrigen, skulle blive bombarderet: »Da fjenden truede med at bombardere byen, måtte hu-struen og børn og mange andre søge ud i omegnen. Boligen i Nygade blev indtaget af feltpolitiet, men bogtrykkeriet blev på loftet og herfra udgik avisen ret regelmæssigt fire gange om ugen, naturligvis var der vanskeligheder at overvinde. Man ventede bombardement, og for dette tilfælde havde man i haven ved bogtrykkeriet, nær muren,

gravet et stort hul til deri at nedlægge typer, presse og det hele. Heldigvis blev denne tåbelighed undgået.«

Omkring årsskiftet 1865 vendte Claudius Madsen hjem til Middelfart. Hans vennekreds var blevet øget, så hans lille foretagende var omgivet af sympati. Yderligere blev det mere almindeligt at holde avis. Bogtrykkeriet blev udvidet med en brugt hurtigpresse, købt fra »Danevirke« i Haderslev, og den blev installeret i brændeskuret til ejendommen i Nygade. Rotterne huserede imidlertid, og de åd maskinens farvevalser, så det ofte var vanskeligt at få avisen ud. Personlige sorger ramte redaktøren, hustruen og et barn døde, så foruden at passe avisens redaktion, dens sætning, trykning, regnskabsførelse o.s.v., så måtte han nu også passe hjem og børn. Avisens holdertal steg efterhånden til 300, økonomien bedredes, og i 1867 kunne Claudius Madsen stifte et nyt lån, som satte ham i stand til at købe afdøde sadelmagermester Kåbers enkes hus og købmand Meyers pakhuis på Algade. Her opførte han da en ny ejendom (installatør Bennikes nuværende), og på bagbygningens væg ud mod gården lod han sine og sin nye hustrus forbogstaver opsætte med solide jernbogstaver. De sidder der endnu. Den 28. august 1869 bekendtgjordes flytningen: »Adressekontoret og bogtrykkeriet er fra idag henflyttet til Storegade nr. 42—43 (ved siden af enke-madame Heiman Cohns gård). Idet jeg bekjendtgør dette, tillader jeg mig at anbefale bogtrykkeriet, der er forsynet med nye typer og de bedste maskiner. Alle arbejder i faget, såvel større som mindre, udføres hurtigt, smukt og billigt.«

Hverdag på avisen

Sammen med hurtigpressen fra Haderslev kom en ung typograf, C. Enevold Johansen. Han var, ligesom maskinen, blevet overflødig, da tyskerne efter krigen tog det

meste af arbejdet fra »Danevirke«s trykkeri. Det blev et langt samarbejde mellem Claudius Madsen og Enevold Johansen. De skulle fejre såvel avisens 25 års som dens 40 års jubilæum sammen. Avisens økonomiske grundlag blev bedre gennem det øgede holdertal, men samtidig øgedes også akcidenstrykkeriets indtægter. Flere missionsskrifter blev trykt på avisen, som også fik en række kæmpeordrer fra jernbanerne på fragtbreve. Claudius Madsen lod skinne igennem, at alene papiret til de fragtbreve, han trykkede, kunne holde en papirfabrik beskæftiget i tre måneder. Omkring 1870 var personalet, foruden kaptajnen selv, vokset til tre typografer og en lærling.

Avisen kom om morgenen, og om aftenen sad man derfor og ventede på, at »Fyens Stiftstidende« skulle komme med toget omkring kl. 23, så man kunne nå at få de sidste officielle nyheder med, der kun blev offentliggjort i stiftstidenderne. Når nyhederne var skrevet om og sat op, gik man hjem, men mødte igen kl. 5, så avisen kunne være trykt, når den skulle afleveres til posterne. Posten til Skrillinge-Gamborg fik tre eksemplarer, posten til Strib et lignende antal, hvoraf det ses, at abonnenterne var spredt. I Smedegade i Middelfart, en af byens tættest befolkede gader, blev der i mange år kun holdt een avis. Den gik på omgang mellem beboerne. Systemet førte med sig, at den sidste først fik avisen, når den var otte dage gammel, men det tog man ikke så højtideligt. Typograferne fik på dette tidspunkt 3 rigsdaler om ugen (seks kroner), men dertil kom rigtig nok også kost og logis. Enevold Johansen skildrede ved avisens 50 års jubilæum den 20. november 1907 denne tid således:

»Når dagens gerning var endt, samledes vi i redaktørens dagligstue, fik pipen tændt, og kaptajnen oplæste da en af de sidst udkomne bøger eller fortalte oplevelser fra sine rejser. Aftenen sluttede da gerne med en kop kaffe til en af bager Møllers berømte snegle til 1 skilling stykket. Var der ikke travlt i trykkeriet om dagen, så gik alle

mand i gang med at luge haven, eller hestene blev spændt for, og vi tog en køretur i omegnen eller aflagde et besøg hos »Stumpe Lars« på Fænø.«

Politisk var avisen tilsluttet venstre. Indtil 1863, hvor Svendborg Avis kom til, var den det eneste fynske venstreblad. I København var der to unge juridisk studerende, som skildrede begivenhederne i hovedstaden, og selv gjorde Claudius Madsen flittigt brug af sin viden om europæiske forhold fra sine mange rejser. Han skrev så stærkt om Prøjsens forhold til Hannover, at Middelfart Avis blev forbudt i Prøjsen fra 1. januar 1867, hvilket Claudius Madsen sikkert ikke var ked af. Hvis han var det, opmuntrede det ham nok, da han en dag fik et brev fra den fordrevne hertug af Cumberland, som rekvirerede numrene af avisen med de artikler, der havde vakt Prøjsens vrede. Krigen mellem Frankrig og Tyskland 1870, hvor man håbede på, at Frankrig ville hævne Danmarks nederlag, så Sønderjylland kom hjem, øgede interessen for avislæsning, så holdertallet steg til omkring 500, ligesom avisen begyndte at udkomme hver dag. Foretagendet var nu solidt funderet, og begyndte at give løn efter mange års møje. Da avisen i 1882 markerede sit 25 års jubilæum, skildrede Claudius Madsen situationen således: »Udgifterne er selvfølgelig steget for hvert år. Tolv sønner — hvoraf dog et par er døde — og en datter vil jeg kun nævne for at antyde, at mundenes antal ikke har været så ganske ringe til »hartkornet«. Det er kedeligt med sommeren, hvor folk siger avisen af, så den i sommermånederne må køre med underskud, thi udgifterne er så godt som de samme hele året, og når man bor ved den hårde stenbro, kan man ikke sætte hverken børnene eller medhjælperne på græs. Det skulle da være på byens torv, men næringen der ville dog,

Billedtekst: Algade i Middelfart, fotograferet i slutningen af 1890'erne. I den ejendom i gadens højre side, hvor hestevognen holder, havde avisen til huse fra oktober 1868. Tilhører fru Asta Meister (f. Lichtenberg Madsen), Odense



trods frodigheden, blive noget mager.« Anset, som han var blevet, var der fra mange sider bud efter Claudius Madsen til varetagelse af opgaver i byens liv. Han var en årrække formand for våbenbrødrene, om hans virke der, kan man læse i min bog »I Tranlygternes Skær«, han var i bestyrelsen for Det forenede skydeselskab, han var fiskernes aktive støtte, han instruerede og spillede med i byens dilettantforestillinger, var i byens sangkor og skrev adskillige lejlighedssange, ligesom han talte ved en masse møder. Til sidst måtte han dog begynde at sige nej —. Det fremgår af et brev, sendt 14. oktober 1876 til »Velærværdige hr. pastor A. Leth«, hvori det hedder: »Så gerne jeg ville give min personlige hjælp til fremme af Hjælpeforeningens smukke formål, så er det mig dog ikke muligt at modtage det på mig faldne valg til medlem af bestyrelsen. Nemlig af hensyn til det ugentlige møde (torsdag aften kl. 6), der falder på en tid, da min nærværelse ved arbejdet med avisen er uomgængelig hver aften. Dersom jeg på anden måde kan tjene foreningen eller dens bestyrelse, vil De til enhver tid finde mig rede, når jeg på nogen måde kan af hensyn til min tid.«

Brevet kan tages som udtryk for den forskel i bedømmelsen som var blevet den fattige typograf til del, som i 1857 ikke kunne få kredit i byen, og den som nu blev kap-tajnen og redaktøren til del. At forretningen trivedes vel ses også på de årlige skattelister. Her er Claudius Madsen i reglen placeret blandt de 10 højeste skatteydere i byen med en indtægt på 7.000—10.000 kr.

Portræt

De, der i vore dage har kunnet fortælle personlige indtryk af Claudius Madsens færd i sin by og på sin egn, har deres erindring fra en tid, hvor alderen prægede ham. Da han havde solgt avisen, var det, som noget af den tid-

ligere rankhed og stoute fremtræden forlod ham. Yderligere bøjet blev Claudius Madsen, da hans hustru døde i 1904. Fra Johs. Buchholtz, der levede sine drengeår og første ungdomstid i Middelfart, har vi en digters øjebliksbillede af kaptajnen og redaktøren. I Buchholtz' første bog, »Egholms Gud«, der foregår i Middelfart, træffer vi Claudius Madsen ved stranden, hvor fotograf Egholm skal til at starte sin »omstyrbare dampturbine«, der er blevet installeret i en båd. Egholm ser redaktøren tone frem oppe på stranden: »Gud hjælp mig, om det ikke er redaktøren!« Egholm tabte en møtrik mellem bundbrædderne. Skælvende af bevægelse så Egholm den mægtige mand marchere tværs gennem klyngerne. Selv i dag, da bæltet lå så blankt, stod hans slængkappe ud fra ham i en privat blæst, måske en han havde taget med hjem fra slagmarkerne i 64-krigen. Redaktøren gjorde holdt ved vandkanten og råbte barsk med en af storm sønderflænget stemme: — Egholm — hvad bliver det til? Kan De være færdig inden seks, så jeg kan nå at få en linje med i avisen?«

Just denne fremtræden kendte man i Middelfart. Claudius Madsen beholdt den militære fremtræden. Noget barsk var han at se til, men man vidste, at der bankede et varmt hjerte bag det barske ydre. Mange søgte hans råd og bistand, og de fik den. 13 børn fik han i sine to ægteskaber, men 6 døde. Smerten derover røbede han ikke. Da i januar 1889 hans ældste søn, Andreas Daniel Lichtenberg Madsen, druknede i Søholm sø, mens han var elev på Kjøng højskole — ulykken skete, da han under skøjteløb faldt gennem søens tynde is — så stod Claudius Madsen frem ved drengens kiste for at takke for deltagelsen, men efter begravelsesreferatet i avisen: »dvælede han i korte træk ved den indtrådte ulykke, og advarede ældre og yngre mod den lokkende isflage i milde vintre«. Den slags hører der vist sjælsstyrke til, og for Claudius Madsen måtte sorgen være dyb, for Andreas var det tredje barn, som han og hustruen havde mistet inden for mindre end

eet år. Da han skriver teksten til taksigelses-annoncen i avisen glemmer han ikke, at tilføje den forsmædelse, som i disse år var overgået ham: han underskriver sig »afske-diget kapitain.«

Dybe personlige sorger blev Claudius Madsen ikke sparet for, og som en bestandig undertone i sindet bar han på smerten over nederlaget i 1864. Det ses den ene gang om året, hvor han offentligt røbede sine dybeste følelser, nemlig når han i avisens nytårsnummer på dets første side offentliggjorde et digt, som han selv skrev. De samme følelser kom ofte til udtryk i de lejlighedssange, hvormed han højnede festlige sammenkomster i byen.

Claudius Madsen var en virksom mand, en dygtig mand og en mand med hjertelag, blev der sagt ved hans død. En af hans samtidige, forfatteren Carl E. Simonsen (journalisten Simon Hamper), der var født i Middelfart, mindedes i sin nekrolog, at da han så Claudius Madsen sidst, kom han til at tænke på Holger Danske, for den gamle kaptajn sad for sig selv ved bordet, tavs, og med bøjet hoved, og det så ud, som om det store, hvide skæg var vokset fast til bordet. Claudius Madsen var som oftest iført sin gamle kaptajnsuniform, eller dele af den, men påklædningen kunne være lidt tilfældig. Han er set på gaden i Middelfart iført lyseblå militærbukser, gråbrun jakke og soldaterkasket. »Vi børn skælvede, når kaptajnen viste sig i farvandet, han var ikke bange for at stikke en lussing, når der var noget, han ikke syntes om, og børn retirerede derfor, så snart de så ham. Han havde den ejendommelige vane altid at gå og nynne gennem tænderne, og jo kraftigere, han nynnede, desto sløjere stod humøret«, sådan skrev L. Lausen i Middelfart Venstreblad 24. dec. 1938. Hans svigerdatter Marta Lichtenberg Madsen, karak-

Billedtekst: En sommerdag i haven bag avisens ejendom, Claudius Madsen (i uniform) omgivet af familie, personale og feriegæster. Tilhører fru Asta Meister (f. Lichtenberg Madsen), Odense



teriserede ham den 24. dec. 1935 i Middelfart Venstreblad således: » I mange retninger var Claudius Madsen en original, og i lange tider kæmpede han f. eks. for, at ordet banegård skulle forsvinde, det mindede for meget om det tyske bahnhof, i stedet brugte han en overgang »jernvejsstation«. Som den ofte kampberedte mand, han var, fløj han let i harnisk, således engang, da han blev afkrævet betaling for et telegram med de to ord »til lykke« — og kun ville betale for »tillykke«. Han var en stejl og robust natur med egne, bestemte meninger, og alt levende i hjemmet flygtede, når han kom brummende gennem stuerne. Hans kaffekop på redaktionens skrivebord var kendt i det ganske Middelfart for sit tykke flødeskind og sit lige så tykke lag af fluer, som delikaterede sig, inden kaptajnen selv gjorde det. Men når hans pen fløj over papiret i store ofte ganske ulæselige bogstaver og ord, så var han først rigtigt i sit es, og pennen blev som regel adskillige gange aftørret i det kraftige, grå hår.«

Da avisen flyttede til Storegade, fik Claudius Madsen en bopæl, som svarede til hans sociale standard. Marta Lichtenberg Madsen har givet dette kig ind i privatlejligheden: »På første sal kom man straks ind i »salen«, som den kaldtes. På væggene hang mange små og store malerier, her var et billede af Thorvaldsen og her stod et smukt sølvtojsskab, som havde været på udstilling i København i 1888. På bordene stod familieportrætterne i rad og række, der var broderede puder og skamler i korssting, fra loftet hang en mægtig lysekrone, og gardinerne lå som bugtende flødeskum fra vindueskarmene langt hen ad gulvet. Nogle elendigt voksende, halvvisne potteplanter, der så ud som om de længtes efter en brusende vandkande, gjorde derimod ikke samme indtryk som plydsmøblerne og den sortlakerede gyngestol.« Huset havde grund helt ud til strandkanten, for havnen var ikke anlagt. I haven var mange roser, alle forsynet med et lille skilt, der fortalte sortens navn. Redaktørens bådebro med båd og ba-

dehus skød sig ud fra stranden. Byens drenge blev ofte i avisen advaret mod at beskadige bro, båd og badehus.

Når aftenkøligheden efter en varm sommerdag kom, stod kaptajnen ofte ved stranden. Så formede det sig ofte sådan, at en kreds af unge samledes om ham, og mens han bakkede på sin lange pibe, fortalte han beretninger om sine mange oplevelser. Mange gæster indfandt sig i huset, især naturligvis om sommeren, men ofte kom også de rejsende typografer, som da blev inviteret til at spise med ved middagsbordet. Til gengæld måtte de så høre på kaptajnens udredninger af mangt og meget. Der er bevaret en historie om engang, kaptajnen ville overbevise en åbenbart tvivlende rejsende typograf om, at jorden bevæger sig i rundgang om solen. For at anskueliggøre sagen, tog kaptajnen med et rask snuptag en stor frikadelle på sin gaffel, tog en mindre på typografens gaffel, og lod den mindre frikadelle kredse om den store. Sådan gik *det* til! Men fatalt nok faldt den ene frikadelle af og gjorde den kridhvide dug snavset, så demonstrationen af verdensrummets problemer endte med at kaptajnen fik en reprimande af husets frue. Men ellers var kaptajnen mand i sit hus. Når han, som man sagde, havde »den gale hue på«, kommanderede han så det gjaldede fra kælder til kvist, og så flygtede alt levende. Drengene i huset var dog ikke mere forskrækkede, end de godt kunne lave sjov med bulderbassen. En gang lod man en eller anden genstand rumle ned ad trappen med et sådant rabalder, at kaptajnen i sit redaktionskontor straks greb pennen, så man næste dag i avisen kunne læse følgende notits: »I går eftermiddags drog et heftigt, men kortvarigt tordenvejr hen over Middelfart«. Der var også en nytårsaften, hvor drengene på det strengeste var blevet forbudt at købe fyrværkeri, men naturligvis købte de både skruptudser og kinesere. Da mørket brød frem, dundrede og spruttede det i kaptajnens gård, men på første sal blev der åbnet et vindue, og herfra dundrede og spruttede kaptajnen ud over

ungdommen i gården. Der var stille et øjeblik, men så lød braget af et mægtigt kanonslag. Da stilheden kom, blev den atter brudt af kaptajnens tordenrøst, der skar gennem tusmørket: »Hvis min søn Carl er i live — så kommer han op øjeblikkeligt.« Til kaptajnens og bladets udstyr hørte også et par hestevogne med tilhørende trækdyr. En overgang havde man en hest, der hed Nina. Den blev brugt som ridehest af børnene, men var ellers et stædigt dyr, der helst gik sine egne veje. Karlen brugte hende til arbejdshest og kaptajnen spændte den for char-a-bancen, når sommergæsterne skulle hentes på jernbanestationen eller der skulle køres til møder på landet, dog, det sidste var Nina meget uvillig til, for når turen gik ad Bogensevejen, vidste den, det blev en heldagstur, og så gjorde den knuder.

Og midt i dette travle virke med dets mange kontakter til alle sider, var Claudius Madsen måske inderst inde en lidt ensom mand. Der var afstand omkring ham. Man havde respekt for kaptajnen, der nok ville hjælpe store og små, men hvis sind og tankegang var ikke så lidt anderledes end de indfødte middelfarteres. Kaptajnen havde horisont, hvor de »indfødte« måske i højere grad tænkte i lokale baner. Claudius Madsen var københavner, det vedblev han med at være. Dusbroder med ham blev kun få. Stærkest knyttet følte han sig til sine gamle soldater. Han bar altid på sig en lille lommebog, hvori han havde navnene på alle soldaterne i kompagniet fra 1864. Ud for hvert navn skrev han personlige oplysninger. Den, der var død, fik sit navn streget. Til sidst stod der kun få navne tilbage i den gamle bog.

Lad nu dette ufuldstændige forsøg på karakteristik af Claudius Madsens personlighed slutte med nogle ord, som en af hans tidligere medarbejdere, redaktør Alfred Larsen, skrev i »Langelands Avis«, da den gamle kaptajn var død: »Kaptajn Madsen var en kærnenatur, stærk og sund og grov, en mand, som ved eget til dels korporligt arbejde

gennem årene selv skabte sin position, og som sikkert net-op ved alle de hindringer han mødte — og overvandt — blev den original, som han var. Original var han, i sit væsen, i sin klædedragt, og i den stil, han gav sit blad. Godt-folk smilte ad Claudius Madsen, men han lod dem smile, arbejdede støt, ærligt og godt, og førte sit blad frem til en overmåde smuk stilling.«

Under provisoriet

Claudius Madsens sociale placering, og hans tilknytning til militæret, tilsiger den umiddelbare betragtning at placere ham som højremand i den politiske kamp efter 1864. Men hans retfærdssans og hans hele folkelige og politiske udgangspunkt, juni-grundloven, gjorde ham til en frisindet mand. Det kom især til udtryk i hans ældre år, hvor det jo ellers nok for en og anden kan knibe med at bevare ungdommens idealer. Men også her er Claudius Madsen anderledes end flertallet. I den bitre politiske strid i 80erne og 90erne, stod han uanfægtet på juni-grundlovens principper. Med dem kunne der ikke sjakres. Selv afslog han politiske tillidshverv, men det er næppe for meget sagt, at han øvede en meget afgørende indflydelse på middelfartkredsens politiske indstilling. I hans tid mønstrede kredsen så markante politiske personligheder som bondevennen Balthazar Christensen og fra 1882—1886 biskop Monrad, som havde skrevet juni-grundloven, og øvet afgørende politisk indflydelse fra 1840erne til 1864 og som efter sin landflygtighed til New Zealand, i 1882 atter meldte sig på den politiske arena. Monrads bevæggrunde var, at han ville virke for forsoning og for nødvendige sociale reformer. Det mislykkedes, men Monrads taler i kredsen var med til at forme dens demokratiske indstilling. Da Monrad i 1886 meldte fra, erklærede Claudius Madsen, at da Monrads forsoningspolitik med den

gamle grundlov som udgangspunkt havde lidt nederlag, måtte der mere radikale anskuelser til, og Claudius Madsen gik ind for opstillingen af den sjællandske pastor Henning Jensen, der var blevet afskediget fra sit præstembede på grund af sine politiske synspunkter, og som stod i det skarpeste modsætningsforhold til højre.

I 1885 stiftedes »Demokratisk Forening« med Claudius Madsen som formand. Det var en forening af grundlovsværnere, og dens virke var direkte vendt mod højre. Det politiske liv stillede Claudius Madsen overfor i hvert fald en opgave af disciplinær art, som han ikke kunne løse alene ved sin militære autoritet, skønt det endda var militærets svorne tilhængere, det unge højre, det gjaldt. Den 26. februar 1886 havde Demokratisk Forening indbudt til et møde på hotel »Odin« med bibliotekar Emil Eberling som taler. Der var kommet 300—400 tilhørere tilstede, deriblandt et halvt hundrede unge højremænd fra Fredericia, som aftenen før havde været stærkt utilfredse med Eberlings foredrag i Fredericia. Den konservative klub i Fredericia havde betalt de unge højremænds rejse til Middelfart, og de løste deres opgave: at sprede uro! »Kort efter foredragets begyndelse kom en flok, efter sigende bestående af 60 personer, ind i salen, hvor de samlede sig i baggrunden. De var ved større og mindre afbrydelser nærved straks at forstyrre husfreden, og det lykkedes kun formanden tildels at skaffe ro ved at minde dem om, at han var vis på, at ingen i forsamlingen vilde nægte nogen eneste fremmed gæsteretten, som på sin side iagttog

Billedtekst: Bag officinet i Algade: Claudius Madsen, for en gangs skyld i civil, ses med korslagte arme. Ved hans side til højre med sorte huer ses bladets to typografer. Husets datter ses til hest med »Ninna«. Til venstre for Claudius Madsen ses hans hustru. Damen med hunden på skødet er bladets bogholderske. På toppen af møddingen ses bl. a., med armen i bind, sønnen Carl, der siden fra Leigh on Sea i Essex, England, hvor han var snedker, sendte billedet til Middelfart byhistoriske arkiv. Øverst på trappen ses, med sort fuldskæg, avisens mangeårige faktor, Enevold Johansen



gæstepligten.« Taleren blev dog fortsat hilst med råben og piben. »Nogle af de hjemlige provisorister, siger man os, gjorde parti med de urolige, og der var mellem dem, tilføjes det, folk, af hvem man, på grund af deres stilling i samfundet, var berettiget til at vente en ganske anden optræden. Formanden mindede gentagende om, at man var indbudt til at høre et foredrag, at der i denne by eller i denne sal aldrig ved sådanne lejligheder var forefaldet slige udskejelser, samt at der var damer tilstede.« Det hjalp kun et øjeblik, så råbte flokken demonstrativt hurra for kongen eller for Estrup. Disse råb besvarede venstrefolkene en enkelt gang med et dundrende hurra for Berg. I sit referat, hvorfra ovenstående citater er hentede, føjede Claudius Madsen til: »Dersom Hans Majestæt Kongen eller det nuværende ministerium kunde få en stereotyp gengivelse af, hvad der forefaldt her fredag aften fra kl. 7¹/₂ til 10, så vilde ingen undre sig over, om de udbrød: Gud fri mig fra mine venner!« I de følgende år følger avisen nøje sagerne vedrørende udpantninger for skatteenægtelse — den første fandt sted den 6. februar 1886 hos J. Christensen, Bækkelund, og kommentarerne er så skarpe, som presseloven nu engang tillod det, men ofte blev bladet og redaktøren tiltalt. Et enkelt eksempel herpå skal omtales nærmere.

De 10 slags ris

Den 8. april 1886 fyldte Christian den 9. 68 år. I Silkeborg havde nogle højremænd inviteret nogle børn fra småkårshjem til en bespisning i dagens anledning. Denne smukke tanke blev lønnet på utaknemmelig måde, thi i stedet for at blive inspireret til regeringstro holdning, så var der en af drengene, ved navn Marius Olsen, som i stedet gav sig til at skråle »Ned med Estrup, Scavenius og Ravn«, da han kom ud på gaden. Drengen blev meldt til

politiet, og fik en dom, der lød på 10 slag ris. Rettergangen blotlagde alle dybder i drengens sjæleliv. Det blev bl. a. oplyst, at han havde lært sangen hjemme. Derfor blev det bestemt, at drengens far skulle eksekvere straffen. For at se, at straffen skete fyldest, mødte en af byens betjente op og befalede den udført. Faderen prøvede først at slå drengen med et ris, hvis ender var sammenbundne, men betjenten greb ind og snittede med sin kniv båndet over. Så gjorde faderen tegn til at ville slå drengen uden på tøjet, men også her skred betjenten ind og beordrede bukserne af. Det er jo særegne forhold efter nutidens opfattelse, men det var det også efter datidens. Der blev skrevet en del i oppositionspressen om sagen, og den 6. juni var der i Middelfart Avis en artikel, underskrevet »r. r.«, hvori det bl. a. blev foreslået, at der udstedtes et nyt provisorium med en sålydende paragraf: »For forseelser mod konge, fædreland og provisorier, begået af børn under kriminel lavalder, bøde forældrene eller i mangel af sådanne bedsteforældre, oldeforældre o. s. v. i opstigende linje.« Hvis man fik et sådant provisorium, hed det, så »slipper børnene for ømme bagdele, samfundet for ophidselse, regjeringen kan ramme de virkelige skyldige, og alle kunne være glade, tænk engang, endnu gladere end vi allerede ere ved det mageløse regime, som vi nu have.«

Men slig ironi tåltes ikke. Den 15. juni modtog Claudius Madsen et sålydende brev fra byfogedkontoret:

»Hr. afskediget kapitein og bladudgiver Claudius Madsen tilsiges herved til at møde på Middelfart rådhus onsdagen den 16. ds. kl. 3 eftm. for at afgive forklaring ang. formentlig overtrædelse af foreløbig lov af 2den novbr. 1885 med hensyn til optagelse i nr. 135 af Middelfart Avis for iår af en artikel med overskriften »Et forslag i anledning af de 10 slag ris«. Forsåvidt De måtte være i besiddelse af Deres dåbs- eller konfirmationsattest, bedes disse medbragt. — I. Holm.«

Den 18. juni indeholdt bladet følgende meddelelse:

»Hr. kapitain Claudius Madsen.

Da jeg ikke ønsker at dække mig bag Deres ryg, så har jeg angivet mig som forfatter til den muligt strafbare artikel i Middelfart Avis for byfogden. Herom beder jeg Dem i al korthed underrette bladet læsere.

Ærb. V. Dreyer.«

Det var lægen i Nr. Åby, en ivrig venstremænd, i midtpunktet af egnens politiske debat, og forfatter til mange slags artikler i avisen, som her vedstod sit ansvar for den famøse artikel. Sagen gik nu for retten, men Claudius Madsen lod sig ikke gå på af det. Han tog på en rejse til Schweiz for at genopfriske minder fra sit ophold der i 1853. Resultatet blev et dusin artikler i løbet af sommeren, idet Claudius Madsen særlig lagde vægt på at skildre skyttebevægelsen og det frivillige forsvar i landet — hvilket jo havde aktuel adresse til riffelbevægelsen hjemme. Umiddelbart efter sin hjemkomst lod Claudius Madsen offentliggøre denne vise om den uartige dreng i Silkeborg:

En ny og rædsom vise

om de slemme drenge i Silkeborg, der fik gratis mad på kongens fødselsdag og bag efter sang: »Ned med Estrup, Scavenius og Ravn«.

(Frit »forvansket« efter E. Bøghs »Skærsommersangen«).

*I Silkeborg var gilde
på kongens fødselsdag,
for skolens børn man vilde
dog gi'e et lille slag.
Men ak, der er jo mangen
en dreng som ej er from
::: De sang ministersangen,
da de fra gildet kom. :::*

Blandt disse var en unge,
som Marius Olsen hed,
han vogted ej sin tunge,
og Estrup han blev vred.
Ung Marius blev fangen,
nu klinger fra hans bryst
::: ej mer ministersangen
— så lyder nu hans røst: :::

»Ak, bed mig aldrig mere
om denne ene sang,
jeg synger ingen flere,
når den har lydt en gang.
Jeg har endnu så mangan
politisk sang igen —
::: Kun ej ministersangen,
ak, bed mig ej om den. :::

Jeg veed, hvor den bedærer,
jeg veed, hvor den er smuk,
i tonerne er tårer,
i ordene er suk.
Men snærende som slangen,
den sig om hjertet snor —
::: Jeg kan ministersangen,
jeg kan den ord for ord. :::

Jeg lærte den derhjemme,
hvor den er alles sang,
den toned fra hver stemme,
fra hvert et hus den klang,
og jeg — jeg fulgte klangen,
jeg husker den så let:
::: Jeg sang ministersangen,
da jeg var blevet mæt. :::

*Hvad var det vel, som lokked
de ord og toner frem,
da vi fra gildet sjokked,
og var på vejen hjem?
Det må ha været trangen
til at gi' tanken flugt,
::: thi, ak, ministersangen,
den lyder dog så smukt. :::*

*Men ingen dreng i landet,
tør synge visen mer,
thi glæden den er blandet,
når man på enden ser.
Vi elsker alle klangen
af den — naturligvis,
::: men, ak, ministersangen,
den koster ti slag ris. :::*

Man må have lov at tro, at silkeborgdrengen og hans sags virkninger i Middelfart har været den sommers yndede samtaleemne i byen. Den 1. august faldt så dommen. Den lød på en måneds simpelt fængsel til begge de tiltalte. Under sagens behandling havde byfogden sagt, at Middelfart Avis hver eneste dag indeholdt ting, der i givet fald kunne betyde tiltale af redaktøren. Begge de dømte appellerede. De støttede sig på den almindelige oppositionelle vurdering af provisoriet: De var dømt efter en bestemmelse, som folketingsflertallet ikke havde godkendt, og følgelig var de dømt på ulovlig vis. Den 1. februar 1887 afsagde overretten dom i sagen. Her frikendtes begge de ved underretten dømte, og det offentlige fik sagens omkostninger pålagt. Dommen blev ikke anket videre.

Til frifindelsen kunne redaktøren og lægen føje den triumf, at ved valget kort efter fik oppositionens kandi-

dat, pastor Henning Jensen, 1639 stemmer mod højres proprietær Jensens 276. Det var det højeste stemmetal, der nogensinde i middelfartkredsen var afgivet på venstres kandidat.

Mod fæstningen, for arbejderne

Militærpolitikken dominerede 80ernes og 90ernes politiske debat. Man skulle tro, Claudius Madsen som gammel militær i hver fald var enig med højre i dets militærpolitik, men det var han langt fra. Det er karakteristisk i avisen den 9. september 1886 at læse, hvorledes Claudius Madsen på grundlag af en lokal notits giver sig til at udvikle sit syn på Danmarks militærpolitik. Der var sejlet tre tyske panserbatterier med følgeskibe gennem bæltet. Det skulle naturligvis i avisen, og det kom det, men med følgende kommentar: »Det burde minde os om, at medens man her i landet anvender, uden regelbunden lovmæssig bevilling, millioner kroner til Københavns landbefæstning, så forsømmer vi åbenlyst vort søforsvar. Vore naboer mod syd bygger for tiden ikke nye fæstninger, tværtimod adskillige af de tidligere sløjfes, men derimod bygger de skibe. Trænger vi ikke til torpedobåde, til flydende forter og strandbatterier til kystforsvar? Ja, det er et nærgående spørgsmål på en tid, da man gør sig rede til at rydde Dyrehavens træer for at man fra en landbefæstning omkring København kan få frit skud på en fjende. Så meget kan også enhver, der ikke er hildet i partivæsen, og i den art af optræden, der vokser op af lyst til at gnide sig op ad magthaverne, nok se, at det er på flåden og kystforsvaret, Danmarks værn først og fremmest burde bygges. Hvad nytter os en Københavns landbefæstning, når fjenden uden spor af offer kan besætte hele det øvrige land? Fjenden kan nok undvære Sjælland, ifald så længe indtil han får sig befæstet i Nørrejylland og Fyn. Enhver,

både officerer og menige, der har kæmpet ved Danevirke og ved Dybbøl, også dem, som var med at forlade (opgive) fæstningen Frederits i 1864, ville vide lidt om landfæstningens værdi mod nutidens skyts.«

Sådanne meninger bevirkede, at Claudius Madsen blev afskediget fra hæren i unåde. Det må have gjort ham ondt, da krigsminister Bahnson sendte ham den besked. For-gæves søgte han den senere krigsminister Thomsen om at få afskedigelsen ændret, så den blev i nåde, men først krigsminister Schnack opfyldte den gamle veterans bøn.

Forliget 1. april 1894 mellem folketingets flertal og ministeriet Estrup bragte Claudius Madsen i en vanskelig situation. For at følge udviklingen på første hånd drog han, efter at avisen lørdag morgen havde udsendt et flyveblad om det kommende politiske forlig, til København, hvor han satte sig i folketingets referentloge for at følge begivenhederne. Den 3. april indeholdt avisen en artikel med overskriften »En politisk strømkrænting — en lejlighedsbetragtning af Claudius Madsen«. Betragtningen var, fortæller forfatteren, nedskrevet i folketinget under forhandlingerne om forliget og finansloven søndag den 1. april kl. 16,30. »Det lykkedes mig gennem kamp at nå ind i meddelerlogerne, hvor jeg sad indeklemmt fra kl. 11¹/₂ til kl. 6.« Claudius Madsen gav udtryk for, at forliget næppe vil blive af lang varighed — det er af den beskaffenhed, skrev han, at ingen fuldtro venstremænd kan ønske, det skal blive varigt, thi så vil det om ganske få år være ude med al sund frihed her i landet. »Det er en tort for vort folk, at dette forlig er sluttet med ministeriet Estrup på taburetterne«. Han har ingen tro på en positiv udvikling, thi »vi ere ikke under grundloven, men under ministeriet Estrup, og *det* er over grundloven eller udenfor grundloven, hvor det selv har sat sig, og dér bliver det, i mine tanker, så længe det er til.« Middelfartkredsens folketingsmand, Lohmann, var blandt dem, der »i dette øjeblik stemte ja for forliget«, og han gør det, skriver Claudius



Claudius Madsen med hustru og datter fotograferet i Frankfurt am Main. Medaljen fra 1864 pryder gallauniformen. (Middelfart byhistoriske arkiv)

Madsen, nok ud fra den tro, at forliget vil skabe lysere forhold for folk og fædreland. For sit eget vedkommende slutter han således: »Jeg vil vise tålmodighed, fordi jeg må indrømme, at om end »forliget« i dette øjeblik for mig ser ud som et nederlag, så kan der ved det, der er sket, være nogen udsigt til en arbejds tid til fremme af nyttige reformer.« Håbet knytter han til finanslovens besparelse på 2 millioner kroner og til fortrøstningen om, at ministeriet

Estrup forsvinder inden næste rigsdagssamling. I den følgende valgkamp går spliden i venstre dog også ud over ham. Han må på vælgermøderne ofte redegøre for sin stilling. Det skete bl. a. ved et møde i Båring den 18. maj, hvor han gentager, at han ikke billiger forliget, men »han kunde her tilføje, at da forliget mellem folketing og lands-ting var en kendsgerning, så var det pligt at tage forholdet med ro og ikke ubetinget laste med fede ord det, hvis følger man endnu ikke kunde overse.« Det politiske spil er kommet ind i en periode, der ligesom ikke rigtig passer til Claudius Madsens kamp for klare linjer. At det er blevet sådan, er jo ikke hans skyld!

At det demokratiske sindelag er usvækket, derom vidner hans stilling til den frembrydende arbejderbevægelse. Den havde man i Middelfart stiftet bekendtskab med allerede i 1872, hvor Poul Geleff talte ved et møde i Middelfart. Andre hånede den socialistiske agitator, bl. a. kastede man en død ugle i hovedet på ham, men Claudius Madsen brugte mere end en side i sin lille avis til et referat af Geleffs tale. Og det var et loyalt referat. I en kommentar skrev han: »Intet fornuftigt menneske kan være imod, at arbejderne får bedre kår i alle henseender, men når dette mål er nået, tro vi rigtignok, at alle vil vende sig mod »Internationale«s fremmede og vederstyggelige væsen«. Denne mening vedstod han, da arbejderbevægelsen senere fremstod med større styrke. Da der i vinteren 1886 var mange arbejdsløse og megen nød i København, samlede venstre ind til de arbejdsløse. Højreregeringen generede indsamlingen ved at udstede en bestemmelse om, at kun de pakker, som gik direkte fra giveren til en navngiven arbejdsløs, kunde sendes portofrit. Blev pakkerne sendt til fagorganisationernes hovedsæde i Rømersgade, skulle der betales fragt. I den anledning skrev Middelfart Avis den 28. marts 1886: »Gennem udgiveren af Middelfart Avis er sendt enkelte pakker med sengeklæder, uldne tørklæder, strømper o. s. v. En af disse pakker er sendt til

en af Københavns politiassistenter, de øvrige til Rømersgade, og for at ærede givere ikke skulle være i tvivl om pakkernes skæbne under disse forhold, oplyses herved, at udgiveren har betalt fragten.«

I 1898 blev den første majdemonstration holdt i Middelfart med optog og røde faner. Claudius Madsens referat indledtes således: »Første majdagen i søndags oprandt med tåget og klamt vejr — men kort før festen skulle begynde, lod Vorherre sin sol sprede tågen og brede varme og forår i luften, lod fuglene synge og menneskene le, lagde, kort sagt, alt til rette på bedste måde. Og skulle Vorherre ikke holde med arbejderne, så vide vi heller ikke, hvilken samfundsklasse han særligt skulle holde med, selv sætter han sig ikke i de højere rangklasser, og han har ligesom de mere fremskredne blandt menneskene et åbent øje for, at samfundets grundlag, arbejderne, må støttes og fremhjælpes til gavn for hele samfundet.« På grund af dette referat blev Claudius Madsen den 3. maj 1898 omtalt således i højrebladet »Fyens Stiftstidende«: »Middelfart Avis, der redigeres af fhv. kaptajn i hæren, Claudius Madsen, ofrer i sit gårdsnummer de stedlige socialisters »majfest« en spalte, og slutter referatet med den bemærkning, at det ialt var en vellykket fest. Bladet, der er svært glad for festen, fremhæver »som et ejendommeligt psykologisk fænomen«, at de røde bannere »stikke patentpatriotiske, hyperloyale samfundsbevarere« i øjnene. Mærkeligt nok indrømmer dog kaptajnen, at bannerne »ikke kunne nå det rene dannebrog i skønhed, noget, som de imidlertid heller ikke gør fordring på.« Man har hidtil på grund af Middelfart Avis' mærkelige politiske holdning været i tvivl om, hvorvidt det hørte til det moderate eller det radikale venstre. Efter dets udgydelser igår synes bladet at svinge mellem socialisme og radikalisme.«

Herpå svarede Claudius Madsen den 6. maj bl. a.: »Der findes i Danmark næppe noget mere lovlydigt parti, end arbejderpartiet, medens man, som det vides, har lov til at

nære nogen tvivl om det gamle højres respekt for lands lov og ret.« — »De se ikke, at arbejderbevægelsen er en mægtig kulturbevægelse, som vil gå sin gang, selv om alle privilegerede tidender sætte sig nok så meget på bagbenene — de se ikke, at denne bevægelse har haft og vil få en mægtig løftende virkning både på arbejdernes materielle kår og deres moralske og intellektuelle stilling. — — Middelfart Avis er på rette vej, når den taler arbejdernes sag, når den hævder deres ret til den størst mulige politiske og faglige sammenslutning, ja, selv når den tillader sig at se med venlige øjne på arbejdernes majfester, der danne en behagelig modsætning til de tidligere konservative klubbers punchegilder med forskelligartet gøgl.« Her blev der klart taget stilling til problemerne. Claudius Madsen havde i sin ungdom set junigrundloven som et frihedsbrev til *hele* det danske folk, og i sin alderdom forstod han også klart, at til dette folk hørte også dets laveste sociale lag, som måtte frem i lyset ved sine egne kræfter, men også ved støtte fra andre befolkningsdele. Således bliver polemikken i 1898 da et smukt vidnesbyrd om et frisindet menneske, der holdt fast ved sin ungdoms idealer.

De sidste år

Skønt standpunkterne, som de kommer til udtryk gennem avisen, ikke røber, at de fremføres af en mand, der har passeret støvets år, så er Claudius Madsens alder nu 72. Hans helbred er ikke, hvad det har været. Astma plager ham. Den avis, han startede i 1857, er egnens største, og en nyopdukket konkurrent foruroliger ham ikke. Men han vil gå, mens tiden er, og den 16. juni 1898 indeholder avisen da en lille notits, som fortæller, at afgørelsen er truffet: »Middelfart Avis, der blev stiftet 1858 af kapitejn Cl. Madsen, og siden den tid udgivet af denne, er solgt

for 55.000 kr. til redaktør J. Eilersgård ved Aalborg Stiftstidende. Overtagelsen sker 1. september.« Så kort og lidenskabsløst kunne det skrives i avisen, som om hånden, der fører pennen, ikke ryster. Men naturligvis blev beslutningen ikke truffet uden forudgående sjælekvaler. Vi har derom et vidnesbyrd af S. Enevold Johansen, som i en jubilæumsartikel på avisens 50 årsdag den 20. november 1907 skrev:

»I foråret 1898 kaldte kaptajn Madsen mig en dag ind i sit kontor og fortalte, at han nu havde solgt bladet og trykkeriet til hr. Eilersgård, samtidig med, at han bad mig følge med over i banken, for at vi tillige med A. C. Hansen kunne underskrive købekontrakten. Kaptajn Madsen havde alt i nogen tid følt, at årenes krav gjorde sig gældende. Men da afgørelsen var truffet, greb situationen ham alligevel så stærkt, at hans ben rystede under ham, og jeg måtte tage ham under armen, da vi fulgtes over i banken. Da han skulle underskrive kontrakten, stod tårerne ikke alene i hans øjne, men også i mine. Stille rakte han mig hånden og holdt den længe i sin, så fremstammede han: Ja, nu er det sket. Vi tre, bladet, du og jeg, der har været eet, er nu adskilte. Det gør mig ondt. Tak for alt.«

I 41 år havde Claudius Madsen været redaktør og udgiver af avisen. Bevægelsen, som kun kaptajnen selv og S. Enevold Johansen samt bankdirektør A. C. Hansen stiftede bekendtskab med, blev skjult for andre. Læserne kunne den 8. juli 1898 læse: »Udg. af Middelfart Avis rejser idag til London for at se livet i denne millionby og skrive derom til avisen. Forsåvidt en eller anden af ærede læsere ønsker oplysning om et eller andet derovrefra, ville spørgsmål efter evne og med glæde blive besvarede. Adressen er: Kapitain Claudius Madsen, Weddes hotel, 12 Greek street, Soho, London W (England).«

Hvad Claudius Madsen oplevede i England, hvor besøget gjaldt sønnen Carl, der var gartner derovre — skil-

drede han i seks breve, der offentliggjordes i avisen i tiden fra 16. juli til 9. august. De står på forsiden og fylder hver gang tre spalter.

I betragtning af Claudius Madsen og hans kones alder imponeres man over de præstationer, som brevenes skildringer fortæller om. Ægteparret har hver dag budt sig anstrengelser, som yngre londonbesøgende må imponeres af. Der er næppe den ting, ægteparret ikke nåede at få at se. I tilknytning til seværdighederne skildres kæmpebyens historie. Claudius Madsen undres over postvæsenets effektivitet, han glædes over Krystalpaladset, men skuffes over maden, han får der, det muntre aftenliv i gaden glæder ham. Jernbanedriftens omfang og præcision betager ham, men i begejstringen derover, glemmer han ikke at tage chancen for et ridt på en elefant i Hyde park. Imponerer London ham, får han også selv lejlighed til at imponere eller i hvert fald forundre londonerne! Han var på besøg hos sønnen i Londons omegn, og da sommeraftenen var usædvanlig varm, flyttede man borde og stole ud i haven: »Jeg tør nok sætte en penny på, at man ikke kan tåle at se en ordentlig tobakspibe blive røget i det fri. Jeg troede dog, at jeg herude på landet, da jeg gik ud for at se kornmarkerne, kunde ryge min pibe, men det gik mig her, om muligt, endnu værre end i London, hvor jeg dog kun fik drengene efter mig. Herude gjorde fnisende tøse parti med drengene, som råbte deres undrende: the pipe, the pipe«. Det gik mig netop, som kapitejn Meklenborg på »Koldinghus« havde forudsagt på overrejsen, at hvis jeg viste mig med pibe på Londons gader, så fik jeg gadedrengene efter mig. Vil man ryge tobak i fred, må man have cigar eller gøre sig umage for at gå med en lignende snadde i munden som hver anden englænder.« Det må have været Claudius Madsens lange pibe, der har vakt englændernes opmærksomhed. Englandsbrevene slutter med en kæk bemærkning om, at i tiden fremover kan det godt hælde, at Claudius Madsen vil besøge andre af



Claudius Madsen, fotograferet af svigerdatteren Martha Lichtenberg Madsen, foran familiegravstedet i Middelfart et års tid før han selv døde. (Aviskliché fra 1935. Tilhører Middelfart Venstreblad)

Europas mærkværdigheder og da vil skildre dem for avisens læsere. Det sker også, for i 1900 er redaktøren i Paris, men dermed synes rejsestylen at være ebbet ud. Tilbage bliver rejserne i erindringen.

Hans kone dør i 1904. Han bliver eneboer på det nærmeste, børnene bor andet sted, og sin selvstændighed vil den gamle, af astma plagede mand, ikke give afkald på. Han har ikke brug for medlidenhed. Bag vinduerne på førstesalen i Storegade lever han sin egen tilværelse. Hvis det er et liv med minderne, så er ensomheden måske ikke så bitter, thi ingen har flere minder end han.

Det bliver maj 1906. Den 30. er der folketingsvalg. Han slæber sig hen på torvet for at deltage i valget. Hans røst høres ikke denne gang, som ellers tidligere. Hjælpende hænder, der bliver rakt frem, afslår han. Som altid før, kan han selv. Sådan ser de ham for sidste gang: Den gamle kapitein og redaktør, den politiske stridsmand, veteranen fra de to krige, bøjet er han, skægget er gråt, og gangen vakkende, men hans vilje sejrer også denne gang over besværlighederne. Solen skinner over den by, hvor han sidste gang viser sig offentligt. Den 12. juli bliver han fundet død i sin lejlighed.

Hans gravsten står på den gamle kirkegård i Middelfart. Der har ikke været storsind nok til at lade den blive stående på graven efter at fornyelsesfristen udløb. De, der bestemte over den slags ting, har ikke ment, at hans indsats i to krige, og siden for den politiske frihed og for Middelfart by, berettiger til at se bort fra en formalitet. Derfor står gravstenen nu på det sted, hvor hjemløse gravsten sættes. Lad dens tekst være det sidste til karakteristik af Claudius Madsen og hans livs personlige vilkår:

Her nedlagdes vor elskede
Bertram Emil Wolmer Lichtenberg Madsen,
* 26. juni 1859 - † 15. juni 1860.

Den elskede og trofaste hustru og ejegode moder
Laura Emilie Madsen, f. Hansen,
* 17. juli 1826 - † 4. december 1865.

Bertram Emil Wolmer Lichtenberg Madsen,
* 14. november 1865 - † 27. november 1870.

Eigil Tage Theodor Lichtenberg Madsen,
* 25. november 1879 - † 12. februar 1886.

Margrete Signe Octavia Lichtenberg Madsen,
* 19. august 1865 - † 19. februar 1888.

Andreas Daniel Lichtenberg Madsen,
* 17. november 1871 - † 13. januar 1889.

Den højt elskede, ejegode hustru
Elisabeth Anna Madsen, f. Andreassen,
* i Ringkøbing præstegård 27. februar 1844.
† 13. oktober 1904.

Johan Christian Claudius Madsen,
fhv. kapitejn, udgiver og redaktør af Middelfart Avis,
* 27. november 1825 - † 12. juli 1906.

ÅGE PETERSEN

CLAUDIUS MADSEN

Soldat og journalist



Åge Petersen

I dansk pressehistorie har det oftest været de journalister eller redaktører, hvis virke var knyttet til de store aviser, der er blevet biograferet. Denne bog skildrer en journalist, hvis virke var knyttet til et lille provinsblad, som han selv startede, redigerede, satte og trykkede og som han efter endt gerning afleverede som den største avis på egnen. Claudius Madsens bladvirksomhed er et af emnerne for bogen, men lige så væsentligt er skildringen af den særprægede personlighed,

han var. Claudius Madsens indstilling formedes, da han i Maribo oplevede det folkelige røre, der gik forud for junigrundloven 1849. Siden deltog han i treårskrigen, og i 1864, da han var blevet kaptajn i hæren, deltog han i tilbageslaget fra Danevirke og i kampene ved Dybbøl. Under hele krigen sendte Claudius Madsen korrespondancer hjem til sin avis i Middelfart, og sammen med hans breve til familien fra treårskrigen, der ligeledes gengives, skabtes et bevægende billede af en dansk mands oplevelse af sejr og nederlag. Med sindet præget af disse oplevelser, gik Claudius Madsen aktivt ind i provisorietidens politiske kampe, hvor han stedse stod på den gamle grundlovs principper og hvor han - på grund af sit syn på fæstningspolitikken - måtte se sig afskediget fra hæren. Bogen om Claudius Madsen belyser tre afsnit af Danmarkshistorien gennem en mands skildring af sine oplevelser - en mand, der kæmpede med gevær og pen for sine synspunkter. I 100-året for 1864 følger bogen om Claudius Madsen adskillige nye træk til vor viden om generationen, der havde junigrundloven, treårskrigen, 1864 og provisorietiden som deres livs historiske højdepunkter.

N O R D I S K L I T T E R A T U R F O R L A G

